مەككىدە نازىل بولغان سۈرە شۇرا 53 ئايەت

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

حمٓ ﴿١﴾ عٓسٓقٓ ﴿٢﴾ كَذَٰلِكَ يُوحِيٓ إِلَيْكَ وَإِلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكَ ٱللَّهُ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٣﴾ لَهُۥ مَا
فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۖ وَهُوَ ٱلْعَلِىُّ ٱلْعَظِيمُ ﴿٤﴾ تَكَادُ ٱلسَّمَٰوَٰتُ يَتَفَطَّرْنَ مِن فَوْقِهِنَّ ۚ
وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَن فِى ٱلْأَرْضِ ۗ أَلَآ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ
﴿٥﴾ وَٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُوا۟ مِن دُونِهِۦٓ أَوْلِيَآءَ ٱللَّهُ حَفِيظٌ عَلَيْهِمْ وَمَآ أَنتَ عَلَيْهِم بِوَكِيلٍ ﴿٦﴾

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان اللہ نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن

ھامىم[1]. ئەين، سىن ، قاف[2]. غالىب، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچى اللہ ساڭا ۋە سەندىن ئىلگىرىكى (پەيغەمبەر) لەرگە مۇشۇنداق ۋەھيى قىلىدۇ[3]. ئاسمانلاردىكى شەيئىلەر ۋە زېمىندىكى شەيئىلەر اللہ نىڭدۇر (يەنى اللہ نىڭ مۈلكىدۇر، اللہ نىڭ تەسەررۇپى ئاستىدىدۇر)، اللہ ئۇستۇندۇر، كاتتىدۇر[4]. (اللہ نىڭ كاتتىلىقىدىن) ئاسمانلار يۇقىرى تەرىپىدىن يېرىلىپ كېتىشكە تاس قالىدۇ، پەرىشتىلەر پەرۋەردىگارىغا تەسبىھ ئېيتىدۇ، ھەمدى ئېيتىدۇ، يەر يۈزىدىكىلەرگە مەغپىرەت تىلەيدۇ. بىلىڭلاركى، اللہ ھەقىقەتەن ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر[5]. اللہ نى قويۇپ (بۇتلارنى) ئىگە قىلىۋالغانلارنىڭ (ئەمەللىرىنى) اللہ كۆزىتىپ تۇرغۇچىدۇر، سەن ئۇلارغا ھامىي ئەمەسسەن[6].

ۋەھيى ۋە اللہ تەئالانىڭ بۈيۈكلىكى توغرىسىدا

ئۈزۈپ ئوقۇلىدىغان ئېلىپبە ھەرپلىرى ھەققىدە يۇقىرىدا سۆزلەندى.

﴿**غالىب، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچى اللہ ساڭا ۋە سەندىن ئىلگىرىكى (پەيغەمبەر) لەرگە مۇشۇنداق ۋەھيى قىلىدۇ**﴾ يەنى اللہ تەئالا ساڭا بۇ قۇرئاننى نازىل قىلغانىدەك، سەندىن ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەرگىمۇ مۇشۇنداق كىتابلارنى نازىل قىلدى. اللہ تەئالا دۈشمەنلىرىدىن ئىنتىقام ئېلىشتا غالىبتۇر، سۆزلىرىنى ۋە ئىشلىرىنى ھېكمەت بىلەن قىلغۇچىدۇر.

ئىمام مالىك، ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ھارىس ئىبنى ھىشام، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن: ئى اللہ نىڭ پەيغەمبىرى! ۋەھيى ساڭا قانداق كېلىدۇ؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق جاۋاب بەردى: «ۋەھيى ماڭا بەزى چاغلاردا قوڭغۇراق ئاۋازىدەك جاراڭلىق كېلىدۇ. ئۇ ماڭا قاتتىق تۇيۇلىدۇ، ماڭا ۋەھيى نازىل بولۇشتىن توختىغان ھامان مەن

www.munber.org

ئۈنى ئېسىمدە تۇتۇۋالىمەن. بەزى چاغلاردا جىبرىئىل ئادەم سۈرىتىدە كېلىپ ماڭا سۆزلەيدۇ، مەن ئۇنىڭ دېگەنلىرىنى ئېسىمدە تۇتۇۋالىمەن» ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا يەنە مۇنداق دېدى: مەن قاتتىق سوغۇق كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ۋەھيي نازىل بولۇۋاتقانلىقىنى كۆردۈم، ۋەھيي توختىغاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پېشانىسىدىن تەر چىقىۋاتاتتى. بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىمۇ رىۋايەت قىلغان.

﴿**ئاسمانلاردىكى شەيئىلەر ۋە زېمىندىكى شەيئىلەر اللە نىڭدۇر (يەنى اللە نىڭ مۈلكىدۇر، اللە نىڭ تەسەررۇپى ئاستىدىدۇر)**﴾ يەنى بۇلارنىڭ ھەممىسى اللە تائالانىڭ قۇللىدۇر، اللە تائالانىڭ مۈلكىدۇر ۋە اللە تائالانىڭ تەسەررۇپى ئاستىدىدۇر.

﴿**اللە ئۇلۇغدۇر، كاتتىدۇر**﴾. بۇ ھەقتە اللە تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿اللە ھەممىدىن بۈيۈكتۇر، ھەممىدىن ئۈستۈندۇر﴾[1] ﴿اللە يۈكسەكتۇر، كاتتىدۇر﴾[2] بۇ مەزمۇندىكى ئايەتلەر ناھايىتى كۆپتۇر.

﴿**(اللە نىڭ كاتتىلىقىدىن) ئاسمانلار يۇقىرى تەرىپىدىن يېرىلىپ كېتىشكە تاس قالىدۇ**﴾ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما، زەھھاك، قەتادە، سۇددى ۋە كەئب ئەھبار قاتارلىقلار بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: يەنى اللە تائالانىڭ كاتتىلىقىدىن ئاسمانلار پارچە - پارچە بولۇپ كېتىشكە تاس قالىدۇ.

﴿**پەرىشتىلەر پەرۋەردىگارىغا تەسبىھ ئېيتىدۇ، ھەمدى ئېيتىدۇ، يەر يۈزىدىكىلەرگە مەغپىرەت تىلەيدۇ**﴾ اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿ئەرشنى كۆتۈرۈپ تۇرغان ۋە ئەرشنىڭ چۆرىسىدىكى پەرىشتىلەر پەرۋەردىگارىغا تەسبىھ ئېيتىدۇ، ھەمدۇ ئېيتىدۇ، ئۇنىڭغا ئىمان ئېيتىدۇ، مۆمىنلەرگە مەغپىرەت تىلەيدۇ. (ئۇلار ئېيتىدۇ) «پەرۋەردىگارىمىز! سېنىڭ رەھمىتىڭ ۋە ئىلمىڭ ھەممە نەرسىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ﴾[3].

﴿**بىلىڭلاركى، اللە ھەقىقەتەن ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر**﴾ بۇ، اللە تائالانىڭ ئۆزىنىڭ سۈپەتلىرىنى ئاشكارا ئېلان قىلىشىدۇر.

﴿**اللە نى قويۇپ (بۇتلارنى) ئىگە قىلىۋالغانلارنىڭ**﴾ يەنى (مۇشرىكلارنىڭ ﴿**ئەمەللىرىنى اللە كۆزىتىپ تۇرغۇچىدۇر**﴾ يەنى اللە تائالا مۇشرىكلارنىڭ بۇ ئەمەللىرىنى ئىنچىكىلىك بىلەن ھېسابلاپ، بىرمۇ - بىر خاتىرىلەپ قويىدۇ. ئاندىن ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىغا قارىتا تولۇق جازا بېرىدۇ. ﴿**سەن ئۇلارغا ھامىي ئەمەسسەن**﴾ يەنى پەقەت ئاگاھلاندۇرغۇچىسەن، اللە تائالا ھەر نەرسىگە ھامىيدۇر.

* * * * * * *

وَكَذَٰلِكَ أَوۡحَيۡنَآ إِلَيۡكَ قُرۡءَانًا عَرَبِيًّا لِّتُنذِرَ أُمَّ ٱلۡقُرَىٰ وَمَنۡ حَوۡلَهَا وَتُنذِرَ يَوۡمَ ٱلۡجَمۡعِ لَا رَيۡبَ فِيهِۚ فَرِيقٌ فِي ٱلۡجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي ٱلسَّعِيرِ ﴿٧﴾ وَلَوۡ شَآءَ ٱللَّهُ لَجَعَلَهُمۡ أُمَّةً وَٰحِدَةً وَلَٰكِن يُدۡخِلُ مَن يَشَآءُ فِي رَحۡمَتِهِۦۚ وَٱلظَّٰلِمُونَ مَا لَهُم مِّن وَلِيّٖ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٨﴾

مەككە ئاھالىسىنى ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدىكىلەرنى ئاگاھلاندۇرۇشۇڭ ئۈچۈن، (كىشىلەرنى) قىيامەت كۈنىدىن ئاگاھلاندۇرۇشۇڭ ئۈچۈن، ساڭا بىز مۇشۇنداق ئەرەبچە قۇرئاننى نازىل قىلدۇق، ئۇ كۈندە ھېچ شەك يوقتۇر، (ئۇ كۈندە) بىر پىرقە (كىشىلەر) جەننەتتە ۋە بىر پىرقە كىشىلەر جەھەننەمدە بولىدۇ﴿7﴾. ئەگەر اللە خالىسا، ئۇلارنى (يەنى پۈتۈن ئىنسانلارنى) ئەلۋەتتە بىر ئۈممەت (يەنى بىر دىندا) قىلاتتى،

[1] سۈرە رەئد 9 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە سەبەئ 23 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە غافىر 7 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

لېكىن الله خالىغان ئادەمنى رەھمىتىگە داخىل قىلىدۇ، زالىملارغا ھېچقانداق ئىگە، ھېچقانداق مەدەتكار بولمايدۇ﴿8﴾

قۇرئاننىڭ ئاگاھلاندۇرۇش ئۈچۈن ۋەھيي قىلىنغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: سەندىن ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەرگە بىز ۋەھيي قىلغىنىمىزدەك ﴿**ساڭا بىز مۇشۇنداق ئەرەبچە قۇرئاننى نازىل قىلدۇق**﴾ يەنى ئايەتلىرى ئوچۇق، روشەن بايان قىلىنغان قۇرئاننى ﴿**مەككە ئاھالىسىنى ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدىكىلەرنى ئاگاھلاندۇرۇشۇڭ ئۈچۈن**﴾ يەنى ئۇنىڭدىن باشقا دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىكى كىشىلەرنى ئاگاھلاندۇرۇشۇڭ ئۈچۈن نازىل قىلدۇق. بۇ ئايەتتە مەككە ئالاھىدە تىلغا ئېلىنىدى. چۈنكى، مەككە باشقا شەھەرلەردىن مۇقەددەستۇر، بۇ ھەقتە ئۆز ئورۇنلىرىدا نۇرغۇن دەلىللەر تىلغا ئېلىنغان. بۇ دەلىللەردىن ئەڭ قىسقا بولغىنى ئىمام ئەھمەد، ئابدۇللاھ ئىبنى ئەدى زۆھرىدىن رىۋايەت قىلغان ھەدىستۇر: ئابدۇللاھ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەككە بازىرىدىكى ھەزۋەرە دېگەن يەردە تۇرۇپ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان: «الله نىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، سەن ھەقىقەتەن الله تائالانىڭ ئەڭ ياخشى ۋە ئەڭ سۆيۈملۈك زېمىنى، مەن سەندىن چىقىرىۋېتىلمىگەن بولسام، ھەرگىزمۇ چىقمايتتىم» ئىمام تىرمىزى، نەسەئى ۋە ئىبنى ماجە قاتارلىقلارمۇ مۇشۇنىڭغا ئوخشاش رىۋايەت قىلغان.

﴿**(كىشىلەرنى) قىيامەت كۈنىدىن ئاگاھلاندۇرۇشۇڭ ئۈچۈن**﴾ يەنى الله تائالا ئىلگىرىكىلەرنى ۋە كېيىنكىلەرنى بىر تۈزلەڭلىكتە توپلايدۇ. ﴿**ئۇ كۈندە ھېچ شەك يوقتۇر**﴾ يەنى قىيامەتنىڭ يۈز بېرىشىدە ھېچ شەك يوقتۇر، ئۇ چوقۇم بولىدۇ.

﴿**(ئۇ كۈندە) بىر پىرقە (كىشىلەر) جەننەتتە ۋە بىر پىرقە كىشىلەر جەھەننەمدە بولىدۇ**﴾ بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿ئۇ كۈندە الله سىلەرنى قىيامەت ئۈچۈن توپلايدۇ، ئۇ زىيان تارتىدىغان كۈندۇر (يەنى ئۇ كۈندە ئىماننى تەرك ئەتكەنلىكى بىلەن كاپىرنىڭ زىيان تارتقانلىقى، ياخشى ئەمەللەرنى دېگەندەك قىلالمىغانلىقى بىلەن مۆمىننىڭ زىيان تارتقانلىقى ئاشكارا بولىدۇ)﴾[1].

﴿ئاخىرەت ئازابىدىن قورقىدىغان ئادەم بۇ (قىسسە) دىن، ئەلۋەتتە ئىبرەت ئالىدۇ، ئەنە شۇ كۈن پۈتۈن خالايىق (ھېساب بېرىش ئۈچۈن) يىغىلىدىغان كۈندۇر، ئەنە شۇ كۈن ھەممە ھازىر بولىدىغان كۈندۇر. ئۇنى (يەنى قىيامەت كۈنىنى) بىز مۇئەييەن مۇددەتكىچە تەخىر قىلىمىز. قىيامەت كۈنى بولغاندا، ھەرقانداق ئادەم پەقەت الله دىن ئىجازەت بولغاندىلا سۆزلەيدۇ، ئۇلارنىڭ بەزىلىرى بەتبەخت بولىدۇ، بەزىلىرى سائادەتمەن بولىدۇ﴾[2].

ئىمام ئەھمەد، ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يېنىمىزغا چىقىپ كەلدى، ئۇنىڭ قولىدا ئىككى كىتاب بار ئىدى، ئۇ: «بۇ ئىككىسىنىڭ نېمە كىتاب ئىكەنلىكىنى بىلەمسىلەر؟» دەپ سورىدى. بىز: ياق، ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! بىزگە دەپ بەرسەڭ. ئاندىن بىلىمىز، دېدۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ قولىدىكى كىتابنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ مۇنداق دېدى: «بۇ ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن جەننەت ئەھلىنىڭ ئىسىملىكى، ئۇلارنىڭ ئاتا - بوۋىلىرىنىڭ ۋە قەبىلىلىرىنىڭ ئىسىملىكى يېزىلغان كىتابتۇر، ئۇلارنىڭ ھەممىسى ھېسابلاپ توپلاندى، ئۇلارغا ھەرگىز ئارتۇق قوشۇلمايدۇ، ئۇلاردىن ھەرگىز كېمەيتىۋېتىلمەيدۇ،

---

[1] سۈرە تەغابۇن 9 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ھۇد 103 — 105 - ئايەتكىچە.

www.munber.org

دېدى. ئاندىن سول قولىدىكى كىتابنى كۆرسىتىپ: «بۇ دوزاخ ئەھلىنىڭ ئىسىملىكى، ئۇلارنىڭ ئاتا ـ بوۋىلىرىنىڭ ۋە قەبىلىلىرىنىڭ ئىسىملىرى يېزىلغان كىتابتۇر، ئۇلارنىڭ ھەممىسى ھېسابلاپ توپلاندى ئۇلارغا ھەرگىز ئارتۇق قوشۇلمايدۇ، ئۇلاردىن ھەرگىز كېمەيتىۋېتىلمەيدۇ» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرى بۇنى ئاڭلىغاندىن كېيىن: ئەگەر بۇ ئىش بەلگىلىنىپ بولغان بولسا، ئۇنداقتا نېمە ئۈچۈن ئەمەل قىلىمىز؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ھەقنى بويلاپ توغرا يولدا مېڭىڭلار، ھەقىقەتەن جەننەتتە بولىدىغان ئادەم مەيلى نېمىلا ئىش قىلمىسۇن، جەننەت ئەھلىنىڭ ئەمەلىنى قىلىش بىلەن ئۆمرىنى ئاخىرلاشتۇرىدۇ. ھەقىقەتەن دوزاخ ئەھلى بولىدىغان ئادەم مەيلى نېمىلا ئىش قىلمىسۇن دوزاخ ئەھلىنىڭ ئەمەلىنى قىلىش بىلەن ئۆمرىنى ئاخىرلاشتۇرىدۇ» دەپ جاۋاب بەردى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قولىدىكى كىتابلارنى يىغىشتۇرۇپ: «غالىب ۋە بۈيۈك پەرۋەردىگارىم بەندىلىرىنىڭ ئىشلىرىنى بەلگىلەپ بولدى» دېدى. ئاندىن ئوڭ قولىدىكى كىتابنى قويۇپ: «قىيامەت كۈنى بىر پىرقە كىشىلەر جەننەتتە بولىدۇ» دېدى. ئاندىن سول قولىدىكى كىتابنى قويۇپ: «ئۇ كۈندە بىر پىرقە كىشىلەر جەھەننەمدە بولىدۇ» دېدى. ئىمام تىرمىزى ۋە نەسەئىمۇ بۇ ھەدىسنىڭ مەزمۇنىغا ئوخشاش مەزمۇندا ھەدىس رىۋايەت قىلغان.

ئىمام ئەھمەد، ئەبۇنەزرەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرى ئىچىدە ئەبۇئابدۇللاھ دېگەن بىرسى بار ئىدى. بىر كۈنى ئۇنى دوستلىرى زىيارەت قىلىپ كەلدى، ئۇلار ئۇنىڭ ئۆيىگە كىرگەندە ئۇ يىغلاپ تۇرغان ئىكەن.ئۇلار ئۇنىڭغا: نېمىگە يىغلايسەن؟ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساڭا: «تاكى ماڭا ئۇچراشقىچىلىك داۋاملىق بۇرۇتۇڭنى قىسقارتىپ تۇرغىن»[1] دېمىگەنمۇ؟ دېدى. ئۇ: شۇنداق، دېگەن ۋە لېكىن مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «اللّٰه تائالا ھەقىقەتەن ئوڭ قولى بىلەن ئىنسانلاردىن بىر چاڭگال، سول قولى بىلەن بىر چاڭگال ئېلىپ بۇ جەننەت ئۈچۈن، ئۇ جەھەننەم ئۈچۈن يارىتىلدى، مەن پەرۋا قىلمايمەن، دېدى» دېگەنلىكىنى ئاڭلىغانتىم، مەن بۇ ئىككى چاڭگالنىڭ قايسىسىدىن ئىكەنلىكىمنى بىلمەيمەن، دېدى. تەقدىر توغرىسىدىكى ھەدىسلەر سەھىھ ھەدىس كىتابلىرىدا ۋە باشقا ھەدىس كىتابلاردا ناھايىتى كۆپتۇر، ئۇنىڭ ئىچىدە: ئەلىنىڭ، ئىبنى مەسئۇدنىڭ، ئائىشەنىڭ ۋە باشقا نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ اللّٰه ئۇلارنىڭ ھەممىسىدىن رازى بولسۇن! رىۋايەت قىلغان ھەدىسلىرى بار.

﴿ئەگەر اللّٰه خالىسا، ئۇلارنى (يەنى پۈتۈن ئىنسانلارنى) ئەلۋەتتە بىر ئۈممەت (يەنى بىر دىندا) قىلاتتى﴾ يەنى ھەممىنى ھىدايەت ئۈستىدە ياكى ھەممىسىنى گۇمراھلىقتا قىلاتتى، ئەمما اللّٰه تائالا ئۇلارنى پەرقلىق قىلدى. خالىغان ئادەمنى ھەققە ھىدايەت قىلدى، خالىغان ئادەمنى ھەقتىن ئازدۇردى. بۇنىڭدىكى ھېكمەت ۋە يېتەرلىك پاكىت اللّٰه تائالاغا خاستۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن اللّٰه تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿لېكىن اللّٰه خالىغان ئادەمنى رەھمىتىگە داخىل قىلىدۇ، زالىملارغا ھېچقانداق ئىگە، ھېچقانداق مەدەتكار بولمايدۇ﴾.**

* * * * * * *

أَمِ ٱتَّخَذُواْ مِن دُونِهِۦٓ أَوۡلِيَآءَۖ فَٱللَّهُ هُوَ ٱلۡوَلِيُّ وَهُوَ يُحۡيِ ٱلۡمَوۡتَىٰ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٞ ٩
وَمَا ٱخۡتَلَفۡتُمۡ فِيهِ مِن شَيۡءٖ فَحُكۡمُهُۥٓ إِلَى ٱللَّهِۚ ذَٰلِكُمُ ٱللَّهُ رَبِّي عَلَيۡهِ تَوَكَّلۡتُ وَإِلَيۡهِ أُنِيبُ ١٠ فَاطِرُ

[1] بۇ ئادەم بۇرۇتنى قىسقارتىشقا ئەھمىيەت بەرمەيدىغان ئادەم بولۇشى مۇمكىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەسىلە سوراپ كەلگەن ھەر قانداق ئادەمگە ئۇ ئادەمنىڭ ئەھۋالىغا قاراپ پەتىۋا بېرەتتى. شۇڭا بۇ ئادەمنى بۇرۇتنى قىسقارتىپ تۇرۇشقا بۇيرۇغان.

www.munber.org

ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۚ جَعَلَ لَكُم مِّنۡ أَنفُسِكُمۡ أَزۡوَٰجٗا وَمِنَ ٱلۡأَنۡعَٰمِ أَزۡوَٰجٗاۖ يَذۡرَؤُكُمۡ فِيهِۚ لَيۡسَ
كَمِثۡلِهِۦ شَيۡءٞۖ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡبَصِيرُ ١١ لَهُۥ مَقَالِيدُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۖ يَبۡسُطُ ٱلرِّزۡقَ لِمَن يَشَآءُ
وَيَقۡدِرُۚ إِنَّهُۥ بِكُلِّ شَيۡءٍ عَلِيمٞ ١٢

بەلكى ئۇلار اللە دىن باشقىلارنى ئىگە قىلىۋالدى، پەقەت اللە ئىگىدۇر، اللە ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرىدۇ، اللە ھەر نەرسىگە قادىر﴿9﴾. سىلەر (دىن ئۈستىدە ۋە ئۇنىڭدىن باشقا) ھەر قانداق نەرسە ئۈستىدە ئىختىلاپ قىلىشماڭلار، ئۇنىڭغا اللە ھۆكۈم چىقىرىدۇ. (ئى مۇھەممەد! ئۇلارغا ئېيتقىنكى) ئەنە شۇ اللە مېنىڭ پەرۋەردىگارىمدۇر، ئۇنىڭغا تەۋەككۇل قىلدىم، (ھەممە ئىشتا) اللە غا مۇراجىئەت قىلىمەن﴿10﴾. اللە ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ياراتقۇچىدۇر، اللە سىلەرگە ئۆز جىنسىڭلاردىن جۈپتىلەرنى (يەنى ئاياللارنى) ياراتتى. ھايۋانلارغىمۇ ئۆز تىپىدىن جۈپتىلەرنى ياراتتى. بۇ ئارقىلىق اللە سىلەرنى كۆپەيتىدۇ، ھېچ شەيئى اللە غا ئوخشاش ئەمەستۇر، اللە ھەممىنى ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، ھەممىنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر﴿11﴾. ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ (خەزىنىلىرىنىڭ) ئاچقۇچلىرى اللە نىڭ ئىلكىدىدۇر، اللە خالىغان كىشىنىڭ رىزقىنى (سىناش يۈزىسىدىن) كەڭ قىلىدۇ، خالىغان كىشىنىڭ رىزقىنى (بالاغا مۇپتىلا قىلىپ سىناش يۈزىسىدىن) تار قىلىدۇ، اللە ھەقىقەتەن ھەممە نەرسىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر﴿12﴾.

پەقەت اللە تائالانىڭلا ئىگە بولغۇچى، ھۆكۈم قىلغۇچى، ياراتقۇچى ئىكەنلىكى توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتتە مۇشرىكلارنىڭ اللە دىن باشقا نەرسىلەرنى ئىلاھ تۇتىۋالغانلىقىغا رەددىيە بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: پەقەت اللە ھەقىقىي ئىگىدۇر، يالغۇز اللە تائالادىن باشقا ھېچنەرسىگە ئىبادەت قىلىش دۇرۇس ئەمەس، اللە ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرۈشكە قادىردۇر، ھەم اللە ھەر نەرسىگە قادىردۇر.

﴿سىلەر (دىن ئۈستىدە ۋە ئۇنىڭدىن باشقا) ھەر قانداق نەرسە ئۈستىدە ئىختىلاپ قىلىشماڭلار، ئۇنىڭغا اللە ھۆكۈم چىقىرىدۇ﴾ يەنى بۇ ئايەت ئومۇمىيلىقنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولۇپ، سىلەر ئىختىلاپ قىلىشىپ قالغان جىمى ئىشلاردا **﴿اللە ھۆكۈم چىقىرىدۇ﴾** يەنى ئۇنىڭغا اللە تائالا كىتابى قۇرئان بىلەن ۋە پەيغەمبىرىنىڭ سۈننىتى بىلەن ھۆكۈم چىقىرىدۇ. بۇ ھەقتە اللە تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿ئەگەر سىلەر بىر شەيئىدە ئىختىلاپ قىلىشىپ قالساڭلار، بۇ توغرىدا اللە غا ۋە پەيغەمبەرگە مۇراجىئەت قىلىڭلار﴾[1].

﴿ئەنە شۇ اللە مېنىڭ پەرۋەردىگارىمدۇر﴾ يەنى مېنىڭ پەرۋەردىگارىم اللە تائالا ھەر نەرسىگە ھۆكۈم قىلغۇچىدۇر. **﴿ئۇنىڭغا تەۋەككۇل قىلدىم، (ھەممە ئىشتا) اللە غا مۇراجىئەت قىلىمەن﴾** يەنى جىمى ئىشلىرىمدا اللە تائالاغا يۆلىنىمەن. **﴿اللە ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ياراتقۇچىدۇر﴾** يەنى ئۇ ئىككىسىنى ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى شەيئىلەرنى پەيدا قىلغۇچىدۇر.

﴿اللە سىلەرگە ئۆز جىنسىڭلاردىن جۈپتىلەرنى (يەنى ئاياللارنى) ياراتتى﴾ يەنى اللە تائالا سىلەرگە نېمەت ۋە مەرھەمەت قىلىپ ئۆز جىنسىڭلاردىن، ئۆز شەكلىڭلاردىن سىلەرنى ئەركەك ۋە چىشى قىلىپ ياراتتى.

﴿ھايۋانلارغىمۇ ئۆز تىپىدىن جۈپتىلەرنى ياراتتى﴾ يەنى سىلەرنىڭ مەنپەئەتىڭلار ئۈچۈن ھايۋانلاردىن سەككىزنى جۈپ قىلىپ ياراتتى. **﴿بۇ ئارقىلىق اللە سىلەرنى كۆپەيتىدۇ﴾** يەنى اللە تائالا سىلەرنى مۇشۇ

---

(1) سۈرە نىسا 59 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

يوسـۇندا، مۇشـۇنداق سۈپـەتتە يارىتىـدۇ، اﷲ تائـالا سـىلەرنى مۇشـۇ ئۇسـۇلدا بىـر ئـەۋلادتىن يەنـە بىـر ئەۋلادقا، نەسىلدىن ـ نەسىلگە ئەركەك ـ چىشى قىلىپ يارىتىپ، ئىنسانلارنى ۋە چاھارپايلارنى داۋاملىق كۆپەيتىدۇ.

﴿**ھېچ شەيئى اﷲ غا ئوخشاش ئەمەستۇر**﴾ يەنى جىمى جۈپتىلەرنى ياراتقۇچى اﷲ غا ئوخشاش شەيئى يوقتـۇر. چۈنكى، اﷲ تائـالا يالغـۇزدۇر، ھەممـە اﷲ غـا موھتاجـدۇر، اﷲ تائالانىـڭ تەڭدىشى يوقتـۇر. ﴿**اﷲ ھەممىنى ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، ھەممىنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر. ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ (خەزىنىلىرىنىڭ) ئاچقۇچلىرى اﷲ نىـڭ ئىلكىدىـدۇر**﴾ بۇ ئايـەتنىڭ تەپسىرى سۈرە زۇمـەردە سۆزلەندى. ئۇنىڭ قىسقىچە مەزمۇنى: اﷲ تائالا ئاسمان ـ زېمىننى ئىدارە قىلغۇچىدۇر، ئۇنى باشقۇرۇپ تۇرغۇچىدۇر.

﴿**اﷲ خالىغان كىشىنىڭ رىزقىنى (سىناش يۈزىسىدىن) كەڭ قىلىدۇ، خالىغان كىشىنىڭ رىزقىنى (بالاغا مۇپتىلا قىلىپ سىناش يۈزىسىدىن) تار قىلىدۇ**﴾ يەنى خالىغان كىشىنىڭ رىزقىنى كەڭ خالىغان كىشىنىڭ رىزقىنى تار قىلىشتىكى ھېكمەت ۋە تولۇق ئادالەت پەقەت اﷲ تائالاغا خاستۇر. ﴿**اﷲ ھەقىقەتەن ھەممە نەرسىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر**﴾.

* * * * * * *

۞ شَرَعَ لَكُم مِّنَ ٱلدِّينِ مَا وَصَّىٰ بِهِۦ نُوحًا وَٱلَّذِىٓ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِۦٓ إِبْرَٰهِيمَ
وَمُوسَىٰ وَعِيسَىٰٓ ۖ أَنْ أَقِيمُوا۟ ٱلدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا۟ فِيهِ ۚ كَبُرَ عَلَى ٱلْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ ۚ ٱللَّهُ
يَجْتَبِىٓ إِلَيْهِ مَن يَشَآءُ وَيَهْدِىٓ إِلَيْهِ مَن يُنِيبُ ﴿١٣﴾ وَمَا تَفَرَّقُوٓا۟ إِلَّا مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ ٱلْعِلْمُ بَغْيًۢا
بَيْنَهُمْ ۚ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى لَّقُضِىَ بَيْنَهُمْ ۚ وَإِنَّ ٱلَّذِينَ أُورِثُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ
مِنۢ بَعْدِهِمْ لَفِى شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيبٍ ﴿١٤﴾

اﷲ سىلەرگە دىندىن نۇھقا تەۋسىيە قىلغان نەرسىنى، ساڭا (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) بىز ۋەھيى قىلغان نەرسىنى، ئىبراھىمغا، مۇساغا ۋە ئىساغا بىز تەۋسىيە قىلغان نەرسىنى بايان قىلدى. سىلەر دىننى بەرپا قىلىڭلار، دىندا تەپرىقىچىلىك قىلماڭلار، مۇشرىكلارغا سەن ئۇلارنى دەۋەت قىلغان نەرسە (يەنى تەۋھىد) ئېغىر كەلدى، اﷲ تەۋھىدكە خالىغان ئادەمنى تاللايدۇ، اﷲ نىڭ (تائەتكە) قايتىدىغان ئادەمنى تەۋھىدكە باشلايدۇ[13]*. (يەھۇدىي، ناسارا قاتارلىقلار) ئۇلارغا ئىلىم كەلگەندىن كېيىن (يەنى ئۇلار رەسۇلۇللانىڭ ھەق پەيغەمبەرلىكىنى بىلگەندىن كېيىن)، ئاندىن ئۆزئارا ھەسەت قىلىشىپ پىرقىلەرگە بۆلۈندى. ئەگەر پەرۋەردىگارىڭنىڭ (ئۇلارنى جازالاشنى) قىيامەتكىچە تەخىر قىلىشتىن ئىبارەت سۆزى بولمىسا ئىدى، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئەلۋەتتە ھۆكۈم چىقىرىلىپ بولغان بولاتتى (يەنى ئۇلار تېز ھالاك قىلىنغان بولاتتى). ئۇلاردىن كېيىن كىتابقا ۋارىسلىق قىلغانلار (يەنى رەسۇلۇللا بىلەن زاماندىش بولغان ئەھلى كىتاب) (كىتاب ھەققىدە) قاتتىق دەرگۇماندىدۇر*[14].

پۈتكۈل پەيغەمبەرلەرنىڭ دىنىنىڭ بىر ئىكەنلىكى توغرىسىدا

اﷲ تائالا بۇ ئۈممەتكە مۇنداق دەيدۇ: ﴿**اﷲ سىلەرگە دىندىن نۇھقا تەۋسىيە قىلغان نەرسىنى، ساڭا (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) بىز ۋەھيى قىلغان نەرسىنى، ئىبراھىمغا، مۇساغا ۋە ئىساغا بىز**

www.munber.org

تەۋسىيە قىلغان نەرسىنى بايان قىلدى﴾ اللہ تائالا بۇ ئايەتتە ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن كېيىنكى پەيغەمبەرلەردىن بىرىنچى پەيغەمبەر نۇھ ئەلەيھىسسالامنى، ئەڭ ئاخىرقى پەيغەمبەر مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى تىلغا ئالدى، ئاندىن كېيىن ئۇ ئىككىسىنىڭ ئارىلىقىدىكى ئىرادىلىك پەيغەمبەرلەر ئىبراھىم، مۇسا ۋە مەريەمنىڭ ئوغلى ئىسانى تىلغا ئالدى. بۇ ئايەتتە ئىرادىلىك بەش پەيغەمبەرنىڭ ئىسمىنى ساناپ ئۆتتى. سۈرە ئەھزابتىكى ئايەتتىمۇ ئۇلار شۇنداق بايان قىلىنغان. ﴿ئۆز ۋاقتىدا بىز پەيغەمبەرلەردىن ئەھدە ئالدۇق، سەندىن، نۇھتىن، ئىبراھىمدىن، مۇسادىن، مەريەم ئوغلى ئىسادىن مەھكەم ئەھدە ئالدۇق﴾[1].

جىمى پەيغەمبەرلەر ئېلىپ كەلگەن دىن پەقەت ھېچ شېرىكى بولمىغان يالغۇز اللہ غا ئىبادەت قىلىشتىن ئىبارەتتۇر. بۇ ھەقتە اللہ تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿(ئى مۇھەممەد!) سەندىن ئىلگىرى ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسىگە: «مەندىن باشقا ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر، ماڭىلا ئىبادەت قىلىڭلار» دەپ ۋەھيى قىلدۇق﴾[2] ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان ھەدىس شەرىپتا: «بىز ئانىمىز باشقا ـ باشقا، ئەمما دىنىمىز بىر پەيغەمبەرلەر جامائەسىدۇرمىز» دېيىلگەن. يەنى گەرچە ئۇلارنىڭ شەرىئەتلىرى ۋە تۇتقان يوللىرى ھەر خىل بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ئورتاقلىق ھېچ شېرىكى بولمىغان يالغۇز اللہ تائالاغا ئىبادەت قىلىش ۋە ئۇنىڭغا دەۋەت قىلىشتۇر.

اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿(ئى ئۈممەتلەر!) سىلەرنىڭ ھەر بىرىڭلارغا بىر خىل شەرىئەت ۋە ئوچۇق يول تەيىن قىلدۇق﴾[3] **﴿سىلەر دىننى بەرپا قىلىڭلار، دىندا تەپرىقىچىلىك قىلماڭلار﴾** اللہ تائالا جىمى پەيغەمبەرلەرگە بىرلىشىشنى، ئۈممەت بولۇشنى تەۋسىيە قىلدى. ئۇلارنى بۆلگۈنچىلىكتىن، ئىختىلاپلىشىشتىن چەكلىدى.

﴿مۇشرىكلارغا سەن ئۇلارنى دەۋەت قىلغان نەرسە (يەنى تەۋھىد) ئېغىر كەلدى﴾ يەنى ئى مۇھەممەد! سەن ئۇلارنى چاقىرغان تەۋھىد ئۇلارغا تەس تۇيۇلدى. شۇڭا ئۇلار تەۋھىدنى ئىنكار قىلدى.

﴿اللہ تەۋھىدكە خالىغان ئادەمنى تاللايدۇ، اللہ نىڭ (تائەتىگە) قايتىدىغان ئادەمنى تەۋھىدكە باشلايدۇ﴾ يەنى اللہ تائالا ھىدايەتنى ھىدايەت تېپىشقا لايىق كىشىگە بەلگىلەيدۇ. گۇمراھلىقنى توغرا يولدىن گۇمراھلىقنى ئۇستۈن بىلىپ تاللىغان ئادەمگە بەلگىلەيدۇ.

ئىختىلاپنىڭ سەۋەبى توغرىسىدا

﴿(يەھۇدىي، ناسارا قاتارلىقلار) ئۇلارغا ئىلىم كەلگەندىن كېيىن (يەنى ئۇلار رەسۇلۇللانىڭ ھەق پەيغەمبەرلىكىنى بىلگەندىن كېيىن)، ئاندىن ئۆزئارا ھەسەت قىلىشىپ پىرقىلەرگە بۆلۈندى﴾ يەنى ئۇلار ئۆزلىرىگە ھەق يېتىپ كەلگەن ۋە دەلىل ـ پاكىت تۇرغۇزۇلغاندىن كېيىن ئاندىن ھەق ئۈستىدە ئىختىلاپلاشقان ئىدى، ئۇلارنى شۇنداق قىلىشقا پەقەت بىر ـ بىرىگە زۇلۇم قىلىش، ھەق بىلەن قارشىلىشىش، ئۇنىڭغا بويۇنتاۋلۇق قىلىش ئېلىپ باردى.

﴿ئەگەر پەرۋەردىگارىڭنىڭ (ئۇلارنى جازالاشنى) قىيامەتكىچە تەخىر قىلىشتىن ئىبارەت سۆزى بولمىسا ئىدى، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئەلۋەتتە ھۆكۈم چىقىرىلىپ بولغان بولاتتى (يەنى ئۇلار تېز ھالاك قىلىنغان بولاتتى)﴾ يەنى ئەگەر اللہ تائالانىڭ بەندىلىرىدىن ھېساب ئېلىشنى قىيامەت كۈنىگىچە

---

[1] سۈرە ئەھزاب 7 ـ ئايەت.
[2] سۈرە ئەنبىيا 25 ـ ئايەت.
[3] سۈرە مائىدە 48 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

كېچىكتۈرۈشتىن ئىبارەت ئىلگىرى قىلىنغان ۋەدىسى بولمىسا ئىدى، ئۇلارغا تېگىشلىك ئازابنى چوقۇم تېزلىتىپ بۇ دۇنيادىلا بەرگەن بولاتتى.

﴿ئۇلاردىن كېيىن كىتابقا ۋارىسلىق قىلىنغانلار (يەنى رەسۇلۇللا بىلەن زاماندىش بولغان ئەھلى كىتاب)﴾ يەنى ئىلگىرىكى ھەقنى ئىنكار قىلغۇچىلاردىن كېيىن كەلگەن ئىنسانلار.

﴿(كىتاب ھەققىدە) قاتتىق دەرگۇماندىدۇر﴾ يەنى ئۇلار دىندا ۋە ئىماندا ئىشەنچسىزدۇر. ئۇلار پەقەت ئاتا ـ بوۋىلىرىغا ۋە ئۇلاردىن ئىلگىرىكىلەرگە دەلىل ـ پاكىتسىز ئەگەشكۈچىلەردۇر، ئۇلار دىندا تېڭىرقاش ئىلكىدىدۇر، دەرگۇماندىدۇر، چوڭقۇر ئىختىلاپتىدۇر.

* * * * * * *

فَلِذَٰلِكَ فَٱدۡعُۖ وَٱسۡتَقِمۡ كَمَآ أُمِرۡتَۖ وَلَا تَتَّبِعۡ أَهۡوَآءَهُمۡۖ وَقُلۡ ءَامَنتُ بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ مِن
كِتَٰبٖۖ وَأُمِرۡتُ لِأَعۡدِلَ بَيۡنَكُمُۖ ٱللَّهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمۡۖ لَنَآ أَعۡمَٰلُنَا وَلَكُمۡ أَعۡمَٰلُكُمۡۖ لَا حُجَّةَ بَيۡنَنَا
وَبَيۡنَكُمُۖ ٱللَّهُ يَجۡمَعُ بَيۡنَنَاۖ وَإِلَيۡهِ ٱلۡمَصِيرُ ﴿١٥﴾

شۇنىڭ ئۈچۈن (يەنى دىندا ئىختىلاپ قىلىشقانلىقى ئۈچۈن) (ئى مۇھەممەد! بارلىق ئىنسانلارنى توغرا دىن ئاساسىدا ئىتتىپاق بولۇشقا) چاقىرغىن، بۇيرۇلغىنىڭ بويىچە توغرا يولدا چىڭ تۇرغىن، ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار)نىڭ نەپسى خاھىشلىرىغا ئەگەشمىگىن ۋە ئېيتقىن: «الله نازىل قىلغان (بارلىق) كىتابلارغا ئىمان ئېيتتىم، ئاراڭلاردا ئادىل بولۇشقا بۇيرۇلدۇم، الله بىزنىڭ پەرۋەردىگارىمىزدۇر، سىلەرنىڭمۇ پەرۋەردىگارىڭلاردۇر، بىزنىڭ ئەمەللىرىمىز ئۆزىمىز ئۈچۈندۇر، سىلەرنىڭ ئەمەللىرىڭلارمۇ ئۆزلىرىڭلار ئۈچۈندۇر، سىلەر بىلەن بىزنىڭ ئارىمىزدا جېدەللىشىشكە (ئورۇن) يوق (چۈنكى، ھەقىقەت ئاشكارىدۇر)، الله (قىيامەت كۈنى) بىزنى (ھۆكۈم چىقىرىش ئۈچۈن) يىغىدۇ، ئاخىر قايتىدىغان جاي اللهنىڭ دەرگاھىدۇر» ﴿15﴾.

بۇ ئايەت كەرىم مۇستەقىل ئون جۈملە سۆزنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولۇپ، ئۇنىڭ ھەر بىرى ئۆزىدىن ئىلگىرىكى جۈملىدىن ئايرىلىپ تۇرىدىغان، ئۆز ئالدىغا بىر ھۆكۈمدۇر. تەپسىرشۇناسلار: ئايەتۇل كۇرسىدىن باشقا بۇ ئايەتكە تەڭ كېلىدىغان ئايەت يوق، دەيدۇ. ئۇلار تۆۋەندىكىچە: ﴿**شۇنىڭ ئۈچۈن (يەنى دىندا ئىختىلاپ قىلىشقانلىقى ئۈچۈن) (ئى مۇھەممەد! بارلىق ئىنسانلارنى توغرا دىن ئاساسىدا ئىتتىپاق بولۇشقا) چاقىرغىن**﴾ يەنى ئىنسانلارنى بىز ساڭا دىندىن ۋەھيي قىلغان نەرسىگە، سېنىڭدىن ئىلگىرىكى ئىرادىلىك پەيغەمبەرلەر ۋە باشقا پەيغەمبەرلەرگە ئوخشاش، كىشىلەر ئەگەشكەن شەرىئەتلەرنىڭ بۈيۈك ئىگىلىرى بولغان پۈتكۈل پەيغەمبەرلەرگە تەۋسىيە قىلغان نەرسىگە چاقىرغىن.

﴿**بۇيرۇلغىنىڭ بويىچە توغرا يولدا چىڭ تۇرغىن**﴾ يەنى الله تائالا سېنى بۇيرۇغىنىدەك، سەن ۋە ساڭا ئەگەشكەنلەر الله تائالاغا ئىبادەت قىلىشتا چىڭ تۇرۇڭلار. ﴿**ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) نىڭ نەپسى خاھىشلىرىغا ئەگەشمىگىن**﴾ يەنى مۇشرىكلارنىڭ بۇتلارغا ئىبادەت قىلىش ئۈچۈن پەيدا قىلغان ۋە يالغاندىن ئويدۇرۇپ چىقارغان نەرسىلىرىگە ئەگەشمىگىن.

﴿**ۋە ئېيتقىن: «الله نازىل قىلغان (بارلىق) كىتابلارغا ئىمان ئېيتتىم**﴾ يەنى پەيغەمبەرلەرگە ئاسماندىن نازىل قىلىنغان بارلىق كىتابلارنى تەستىق قىلدىم، ئۇ پەيغەمبەرلەردىن ھېچ بىرىنى ئايرىۋەتمەيمىز. ﴿**ئاراڭلاردا ئادىل بولۇشقا بۇيرۇلدۇم**﴾ يەنى الله تائالا مېنى بۇيرۇغانىدەك ئاراڭلاردا ئادىل ھۆكۈم چىقىرىمەن.

www.munber.org

﴿الله بىزنىڭ پەرۋەردىگارىمىزدۇر، سىلەرنىڭمۇ پەرەردىگارىڭلاردۇر﴾ يەنى يەقەت الله تائالالا مەبۇدتۇر، الله تائالادىن باشقا ھېچ مەبۇد بەرھەق يوقتۇر، بىز ئۇنى ئىختىيارى ھالدا ئىتىراپ قىلىمىز، ئەگەر سىلەر ئۇنى ئىختىيارىي ھالدا ئىتىراپ قىلمىغان تەقدىردىمۇ، ئالەملەردىكى بارلىق مەخلۇقاتلار ئىختىيارى ھالدا الله تائالاغا سەجدە قىلىدۇ.

﴿بىزنىڭ ئەمەللىرىمىز ئۆزىمىز ئۈچۈندۇر، سىلەرنىڭ ئەمەللىرىڭلارمۇ ئۆزلىرىڭلار ئۈچۈندۇر﴾ يەنى بىز سىلەردىن ئادا ـ جۇدامىز، بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿ئەگەر ئۇلار سېنى يالغانچى قىلىشتا چىڭ تۇرسا: «مېنىڭ ئەمەلىم ئۆزەم ئۈچۈندۇر، سىلەرنىڭ ئەمەلىڭلارمۇ ئۆزەڭلار ئۈچۈندۇر، مېنىڭ ئەمەلىمدىن سىلەر ئادا ـ جۇدا سىلەر، سىلەرنىڭ قىلمىشىڭلاردىن مەنمۇ ئادا ـ جۇدامەن (يەنى بىراۋ يەنە بىر بىراۋنىڭ قىلغان گۇناھىغا جاۋابكار ئەمەس)» دېگىن﴾[1].

﴿سىلەر بىلەن بىزنىڭ ئارىمىزدا جېدەللىشىشكە (ئورۇن) يوق (چۈنكى، ھەقىقەت ئاشكارىدۇر)﴾ سۇددى: بۇ ھۆكۈم ئۇرۇش ئايىتى نازىل بولۇشتىن بۇرۇن چۈشكەن، دېدى. بۇ سۆزنىڭ ئاساسى كۈچلۈكتۇر. چۈنكى، بۇ ئايەت مەككىدە نازىل بولغان. ئۇرۇش قىلىشقا دائىر ئايەت بولسا ھىجرەتتىن كېيىن نازىل بولغان.

﴿الله (قىيامەت كۈنى) بىزنى (ھۆكۈم چىقىرىش ئۈچۈن) يىغىدۇ﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿ئېيتقىنكى، «پەرۋەردىگارىمىز بىزنى (قىيامەت كۈنى) يىغىدۇ. ئاندىن بىزنىڭ ئارىمىزدا ھەقلىق بىلەن ھۆكۈم چىقىرىدۇ، الله ئادىل ھۆكۈم قىلغۇچىدۇر، (خالايىقنىڭ ئەھۋالىنى) بىلگۈچىدۇر»﴾[2]. ﴿ئاخىر قايتىدىغان جاي الله نىڭ دەرگاھىدۇر﴾ يەنى قىيامەت كۈنى قايتىپ بارىدىغان جاي الله تائالانىڭ دەرگاھىدۇر.

* * * * * * *

وَٱلَّذِينَ يُحَآجُّونَ فِى ٱللَّهِ مِنۢ بَعْدِ مَا ٱسْتُجِيبَ لَهُۥ حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةٌ عِندَ رَبِّهِمْ وَعَلَيْهِمْ
غَضَبٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿١٦﴾ ٱللَّهُ ٱلَّذِىٓ أَنزَلَ ٱلْكِتَـٰبَ بِٱلْحَقِّ وَٱلْمِيزَانَ ۗ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ
ٱلسَّاعَةَ قَرِيبٌ ﴿١٧﴾ يَسْتَعْجِلُ بِهَا ٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَا ۖ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مُشْفِقُونَ مِنْهَا وَيَعْلَمُونَ
أَنَّهَا ٱلْحَقُّ ۗ أَلَآ إِنَّ ٱلَّذِينَ يُمَارُونَ فِى ٱلسَّاعَةِ لَفِى ضَلَـٰلٍۭ بَعِيدٍ ﴿١٨﴾

كىشىلەر الله نىڭ دىنىنى قوبۇل قىلغاندىن كېيىن، (كىشىلەرنى ئىماندىن توسۇش ئۈچۈن) الله نىڭ دىنىدا خۇسۇمەت قىلىشقانلارنىڭ دەلىللىرى الله نىڭ دەرگاھىدا باتىلدۇر، ئۇلار (دۇنيادا) غەزەپكە ئۇچرايدۇ، (ئاخىرەتتە) قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ[16]. الله كىتاب (يەنى قۇرئان)نى ھەق بىلەن نازىل قىلدى ۋە ئادالەتنى نازىل قىلدى. سەن نېمە بىلىسەن؟ قىيامەت يېقىن بولۇشى مۇمكىن[17]. قىيامەتكە ئىشەنمەيدىغانلار ئۇنىڭ بولۇشىنى ئالدىرىتىدۇ، ئۇنىڭغا ئىشىنىدىغانلار بولسا قىيامەتتىن قورقىدۇ، قىيامەتنى ھەق دەپ بىلىدۇ، بىلىڭلاركى، قىيامەت توغرۇلۇق مۇجادىلە قىلىدىغانلار ئەلۋەتتە چوڭقۇر گۇمراھلىقتىدۇر[18].

---

[1] سۈرە يۇنۇس 41 ـ ئايەت.
[2] سۈرە سەبەئ 26 ـ ئايەت.

www.munber.org

دىندا جېدەللەشكەن ئادەمگە بېرىلىدىغان ئاگاھلاندۇرۇش توغرىسىدا

اللە تائالا، اللە تائالاغا ئىمان ئېيتقان كىشىلەرنى اللە تائالانىڭ يولىدىن توسقانلارنى ئاگاھلاندۇرۇپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**كىشىلەر اللە نىڭ دىنىنى قوبۇل قىلغاندىن كېيىن، (كىشىلەرنى ئىماندىن توسۇش ئۈچۈن) اللە نىڭ دىنىدا خۇسۇمەت قىلىشقانلارنىڭ**﴾ يەنى اللە تائالا ۋە اللە تائالانىڭ پەيغەمبىرىنىڭ دەۋىتىنى قوبۇل قىلغان مۆمىنلەرنى مېڭىۋاتقان توغرا يولدىن توسۇش ئۈچۈن خۇسۇمەت قىلىشقانلارنىڭ ﴿**دەلىللىرى اللە نىڭ دەرگاھىدا باتىلدۇر**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ دەلىللىرى اللە تائالانىڭ دەرگاھىدا دەلىل بولالمايدۇ.

﴿**ئۇلار (دۇنيادا) غەزەپكە ئۇچرايدۇ، (ئاخىرەتتە) قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ**﴾ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما ۋە مۇجاھىد بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: مۆمىنلەر اللە تائالانىڭ ۋە اللە نىڭ پەيغەمبىرىنىڭ دەۋىتىنى قوبۇل قىلغاندىن كېيىن، كاپىرلار مۆمىنلەرنى ھىدايەت يولىدىن توسۇش ئۈچۈن ئۇلار بىلەن خۇسۇمەت قىلىشتى. ئۇلار مۆمىنلەرنىڭ جاھىلىيەت دەۋرىگە قايتىشىنى تەمە قىلىشتى.

قەتادە: ئۇلار يەھۇدىي ۋە خرىستىئانلاردۇر، ئۇلار مۆمىنلەرگە: بىزنىڭ دىنىمىز سىلەرنىڭ دىنىڭلاردىن ياخشى. بىزنىڭ پەيغەمبىرىمىز سىلەرنىڭ پەيغەمبىرىڭلاردىن ئىلگىرى كەلگەن، بىز سىلەردىن ئەۋزەل، اللە تائالاغا ئىمان ئېيتىشتا بىز سىلەردىن ھەقلىقمىز، دەيدۇ، دېدى. ئۇلار ھەقىقەتەن يالغان سۆزلىدى.

﴿**اللە كىتاب (يەنى قۇرئان)نى ھەق بىلەن نازىل قىلدى**﴾ يەنى اللە ئۆز دەرگاھىدىن پەيغەمبەرلىرىگە نازىل قىلغان كىتابلارنى ھەق بىلەن نازىل قىلدى. ﴿**ۋە ئادالەتنى نازىل قىلدى**﴾ اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بىز ھەقىقەتەن پەيغەمبەرلىرىمىزنى روشەن مۆجىزىلەر بىلەن ئەۋەتتۇق ۋە ئۇلار بىلەن بىللە ئىنسانلار ئادالەتنى بەرپا قىلسۇن دەپ، كىتابنى، قانۇننى چۈشۈردۇق﴾[1] ﴿اللە ئاسماننى ئېگىز ياراتتى. ئۆلچەمدە زۇلۇم قىلماسلىقىڭلار ئۈچۈن، اللە تارازىنى بېكىتتى. ئۆلچەمدە ئادىل بولۇڭلار، تارازىدا كەم بەرمەڭلار﴾[2].

﴿**سەن نېمە بىلىسەن؟ قىيامەت يېقىن بولۇشى مۇمكىن**﴾ بۇ ئايەت كىشىنى قىيامەت ئۈچۈن دۇنيانى تەرك قىلىپ ئىبادەت قىلىشقا ۋە قىيامەتتىن قورقۇشقا تەرغىب قىلىدۇ.

﴿**قىيامەتكە ئىشەنمەيدىغانلار ئۇنىڭ بولۇشىنى ئالدىرىتىدۇ**﴾ يەنى ئۇلار: ئەگەر راستچىل بولساڭلار، بۇ ۋەدە قاچان ئىشقا ئاشىدۇ؟ دەيدۇ. ئۇلار بۇ سۆزنى پەقەت قىيامەتنى ئىنكار قىلغانلىقلىرى، ئۇنىڭ قايىم بولۇشىغا ئىشەنمەي، كاپىر بولغانلىقلىرى ۋە ھەددىدىن ئاشقانلىقلىرى ئۈچۈنلا دەيدۇ.

﴿**ئۇنىڭغا ئىشىنىدىغانلار بولسا قىيامەتتىن قورقىدۇ**﴾ يەنى ئۇلار قىيامەتنىڭ يۈز بېرىشىدىن قورقۇپ، تىترەپ تۇرىدۇ، ﴿**قىيامەتنى ھەق دەپ بىلىدۇ**﴾ يەنى ئۇلار ئۇنى چوقۇم بولىدۇ دەپ ئىشىنىدۇ، قىيامەت ئۈچۈن تەييارلىق قىلىدۇ ۋە قىيامەت ئۈچۈن ئەمەل قىلىدۇ. سەھىھ ھەدىس كىتابلىرىدا ۋە باشقا ھەدىس كىتابلىرىدا مۇتەۋاتىر دەرىجىسىگە يېتىدىغان مۇنداق بىر ھەدىس رىۋايەت قىلىنغان: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەپەر ئۈستىدە ئىدى، بىر ئادەم كېلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن بىر نەرسە سوراش ئۈچۈن: يۇقىرى ئاۋازدا ئى مۇھەممەد! دېدى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاممۇ ئۇ ئادەمگە يۇقىرى ئاۋازدا «ھە مانا مەن» دېدى، ئۇ ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: قىيامەت قاچان بولىدۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر

[1] سۈرە ھەدىد 25 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە رەھمان 7- 9 - ئايەتكىچە.

www.munber.org

ئەلەيھىسسالام : « سېنىڭ ھالىڭغا ۋاي! ئۇ چوقۇم بولىدۇ، ئۇنىڭغا نېمە تەييارلىق قىلدىڭ؟ » دېدى. ئۇ: اﷲ ۋە اﷲ تائالانىڭ پەيغەمبىرىگە بولغان ياخشى كۆرۈشۈمنى تەييارلىدىم، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: « سەن ياخشى كۆرگەن ئادىمىڭ بىلەن بىرگە بولىسەن » دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: « ئىنسان ئۆزى ياخشى كۆرگەن كىشىسى بىلەن بىرگە بولىدۇ » دېگەن ھەدىسىمۇ شەكسىز مۇتەۋاتىردۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ ئادەمگە قىيامەتنىڭ ۋاقتى توغرۇلۇق جاۋاب بەرمىدى. بەلكى، ئۇنى قىيامەتكە تەييارلىق قىلىشقا بۇيرۇدى.

﴿**بىلىڭلاركى، قىيامەت توغرۇلۇق مۇجادىلە قىلىدىغانلار**﴾ يەنى قىيامەتنىڭ ۋۇجۇدقا كېلىشى ئۈستىدە دەتالاش قىلىدىغانلار ۋە ئۇنىڭ يۈز بېرىشىنى ئىنكار قىلىدىغانلار ﴿**ئەلۋەتتە چوڭقۇر گۇمراھلىقتىدۇر**﴾ يەنى ئويئوچۇق نادانلىقتىدۇر. چۈنكى، ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ياراتقان اﷲ تائالا ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرۈش ئاساندۇر. بۇ ھەقتە اﷲ تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿مەخلۇقاتنى دەسلەپتە (يوقتىن) بار قىلىدىغان، ئاندىن ئۇنى (ئۆلگەندىن كېيىن) تىرىلدۈرىدىغان اﷲ ئەنە شۇدۇر، ئۇ (يەنى مەخلۇقاتنى تىرىلدۈرۈش) اﷲ غا (ئۇنى دەسلەپتە يوقتىن بار قىلغانغا قارىغاندا) ئوڭايدۇر﴾[1].

* * * * * * *

ٱللَّهُ لَطِيفُۢ بِعِبَادِهِۦ يَرۡزُقُ مَن يَشَآءُۖ وَهُوَ ٱلۡقَوِيُّ ٱلۡعَزِيزُ ﴿١٩﴾ مَن كَانَ يُرِيدُ حَرۡثَ ٱلۡأٓخِرَةِ
نَزِدۡ لَهُۥ فِي حَرۡثِهِۦۖ وَمَن كَانَ يُرِيدُ حَرۡثَ ٱلدُّنۡيَا نُؤۡتِهِۦ مِنۡهَا وَمَا لَهُۥ فِي ٱلۡأٓخِرَةِ مِن نَّصِيبٍ ﴿٢٠﴾
أَمۡ لَهُمۡ شُرَكَٰٓؤُاْ شَرَعُواْ لَهُم مِّنَ ٱلدِّينِ مَا لَمۡ يَأۡذَنۢ بِهِ ٱللَّهُۚ وَلَوۡلَا كَلِمَةُ ٱلۡفَصۡلِ لَقُضِيَ
بَيۡنَهُمۡۗ وَإِنَّ ٱلظَّٰلِمِينَ لَهُمۡ عَذَابٌ أَلِيمٞ ﴿٢١﴾ تَرَى ٱلظَّٰلِمِينَ مُشۡفِقِينَ مِمَّا كَسَبُواْ وَهُوَ
وَاقِعُۢ بِهِمۡۗ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ فِي رَوۡضَاتِ ٱلۡجَنَّاتِۖ لَهُم مَّا يَشَآءُونَ عِندَ رَبِّهِمۡۚ
ذَٰلِكَ هُوَ ٱلۡفَضۡلُ ٱلۡكَبِيرُ ﴿٢٢﴾

اﷲ بەندىلىرىگە كۆيۈنگۈچىدۇر، ئۇ خالىغان ئادەمگە (كەڭ) رىزىق بېرىدۇ، اﷲ كۈچلۈكتۇر، غالىبتۇر﴿19﴾. كىمكى (ئۆزىنىڭ ئەمەلى بىلەن) ئاخىرەتنىڭ ساۋابىنى كۆزلىسە، ئۇنىڭ ساۋابىنى زىيادە بېرىمىز، كىمكى (ئەمەلى بىلەن) دۇنيانىڭ مەنپەئىتىنى كۆزلىسە، (ئۇنىڭ تىلىگەن) مەنپەئىتىنىڭ بەزىسىنى بېرىمىز، ئۇنىڭغا ئاخىرەتتە (ساۋابتىن) ھېچ نېسىۋە يوق﴿20﴾. ئۇلارنىڭ اﷲ رۇخسەت قىلمىغان نەرسىلەرنى دىن قىلىپ بېكىتكەن مەبۇدلىرى بارمۇ؟ (اﷲ نىڭ ئۇلارغا بېرىلىدىغان ئازابنى قىيامەتكىچە تەخىر قىلىش توغرىسىدىكى) ھۆكمى بولمىسا ئىدى، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئەلۋەتتە (دۇنيادىلا) ھۆكۈم چىقىرىلغان بولاتتى، (ئۆزلىرىگە) زۇلۇم قىلغۇچىلار (يەنى كاپىرلار) قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ﴿21﴾. كاپىرلارنىڭ (قىيامەت كۈنى دۇنيادا) قىلغان گۇناھلىرىنىڭ جازاسىدىن قورقۇپ تۇرغانلىقىنى كۆرىسەن، (ئۇلار مەيلى قورقسۇن، قورقمىسۇن) جازا ئۇلارغا (چوقۇم) نازىل بولغۇسىدۇر، ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلار جەننەتلەرنىڭ باغچىلىرىدا بولىدۇ، ئۇلار پەرۋەردىگارىنىڭ ھوزۇرىدا خالىغان نەرسىلەردىن بەھرىمەن بولىدۇ، بۇ كاتتا ئىنئامدۇر﴿22﴾.

[1] سۈرە رۇم 27 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

اللہ تائالانىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ئاتا قىلىدىغان رىزىقلىرى ۋە باشقا نەرسىلىرى توغرىسىدا

اللہ تائالا بۇ ئايەتتە ئۆزىنىڭ ئىنسانلارغا كۆيۈمچان بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇلارغا رىزىق بېرىدىغانلىقىدىن، رىزىق بېرىشتە ئۇلارنىڭ بىرىنىمۇ ئۇنتۇپ قالمايدىغانلىقى، ياخشى ئادەمگىمۇ، گۇناھكار ئادەمگىمۇ تەڭ رىزىق بېرىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ.

بۇ ھەقتە اللہ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿يەر يۈزىدىكى ھايۋانلارنىڭ ھەممىسگە رىزىق بېرىشنى اللہ (مەرھەمەت يۈزىسىدىن) ئۈستىگە ئالغان، اللہ ئۇلارنىڭ تۇرار جايىنى ۋە (ئۆلگەندىن كېيىن) كۆمۈلىدىغان جايىنى بىلىدۇ، ئۇلارنىڭ ھەممىسى روشەن كىتابقا (يەنى لەۋھۇلمەھپۇزغا) يېزىلغاندۇر﴾[1] بۇ ئايەت بىلەن مەزمۇنداش ئايەتلەر ناھايىتى كۆپتۇر.

﴿ئۇ خالىغان ئادەمگە (كەڭ) رىزىق بېرىدۇ. اللہ كۈچلۈكتۇر، غالىبتۇر﴾ يەنى اللہ تائالا ھېچ نەرسىدىن ئاجىز ئەمەستۇر. ﴿كىمكى (ئۆزىنىڭ ئەمەلى بىلەن) ئاخىرەتنىڭ ساۋابىنى كۆزلىسە﴾ يەنى ئاخىرەت ئۈچۈن ئەمەل قىلسا ﴿ئۇنىڭ ساۋابىنى زىيادە بېرىمىز﴾ يەنى ئۇنىڭ قىلغۇاتقان ئەمەلىنى قۇۋۋەتلەيمىز ۋە ياردەم بېرىمىز، ساۋابىنى كۆپەيتىمىز، ئۇنىڭغا بىر ياخشىلىققا ئون ھەسسىدىن يەتتە يۈز ھەسسىگىچە، ھەتتا اللہ خالىغان مىقداردا ئۇنىڭدىنمۇ كۆپ ساۋاب بېرىمىز.

﴿كىمكى (ئەمەلى بىلەن) دۇنيانىڭ مەنپەئىتىنى كۆزلىسە، (ئۇنىڭ تىلىگەن) مەنپەئىتىنىڭ بەزىسىنى بېرىمىز، ئۇنىڭغا ئاخىرەتتە (ساۋابتىن) ھېچ نېسىۋە يوق﴾ يەنى بىرەر كىشىنىڭ تىرىشچانلىقى پەقەت دۇنيادىن بىرەر نەرسىگە ئېرىشىش ئۈچۈن بولسا، ئۇنىڭ ئاخىرەتتىن تامامەن غېمى بولمىسا، اللہ تائالا ئۇنىڭغا ئاخىرەتنىڭ ساۋابىنى ھارام قىلىدۇ، ئەگەر اللہ تائالا خالىسا ئۇنىڭغا دۇنيالىقتىن بېرىدۇ، ئەگەر خالىمىسا ئۇ دۇنياغىمۇ ئېرىشەلمەيدۇ، ئاخىرەتنىڭ ساۋابىغىمۇ ئېرىشەلمەيدۇ. دۇنيالىقنى كۆزلەپ ئىش - ئەمەل قىلغۇچى دۇنيا ۋە ئاخىرەت ئۈچۈن زىيانلىق تىجارەت بىلەن شۇغۇللانغان بولىدۇ. بۇنىڭ دەلىلىنى بۇ ئايەت بىلەن سۈرە ئىسرادىكى تۆۋەندىكى ئايەتنى باغلاپ چۈشىنىشكە بولىدۇ: ﴿بىز دۇنيانى كۆزلىگەنلەر ئىچىدىن خالىغان ئادەمگە (ئۇنىڭ خالىغىنىنى ئەمەس) بىزنىڭ خالىغىنىمىزنى بېرىمىز، ئاندىن ئۇنى (ئاخىرەتتە) جەھەننەم بىلەن جازالايمىز، جەھەننەمگە ئۇ خارلانغان، (اللہ نىڭ رەھمىتىدىن) قوغلانغان ھالدا كىرىدۇ. كىمكى ئاخىرەتنى كۆزلەيدىكەن ۋە مۆمىن بولۇپ ئاخىرەتكە لايىق ئەمەللەرنى قىلىدىكەن، مۇنداق ئادەملەرنىڭ قىلغان ئەمەلى (اللہ نىڭ دەرگاھىدا) قوبۇل بولىدۇ. بۇلارنىڭ ۋە ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىسگە پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئاتا قىلغىنىدىن بېرىمىز. پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئاتا قىلغىنى (ھېچ ئادەمدىن) مەنئى قىلىنمايدۇ. ئۇلارنىڭ بەزىسىنى بەزىسىدىن قانداق ئۈستۈن قىلغانلىقىمىزغا قارىغىن، ئاخىرەت دەرىجىلىرىدىكى (پەرق) ئەلۋەتتە تېخىمۇ چوڭدۇر ۋە ئۈستۈنلۈك (جەھەتتىكى پەرق) زىيادە چوڭدۇر﴾[2]

سەۋرى، ئۇبەي ئىبنى كەئب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بۇ ئۈممەتكە ئۈستۈنلۈك ۋە غەلىبىگە ئېرىشىدىغانلىقى، نۇسرەت قازىنىدىغانلىقى، زېمىندا كەڭ كۆلەمدە يەرلىشىدىغانلىقى بىلەن خۇش بېشارەت بەرگىن، كىمكى ئاخىرەتنىڭ ئەمەلىنى قىلىشتا دۇنيانى كۆزلىگەن بولسا، ئۇنىڭغا ئاخىرەتتە ھېچ نېسىۋە بولمايدۇ».

---

[1] سۈرە ھۇد 6 - ئايەت.
[2] سۈرە ئىسرا 18 - 21 - ئايەتكىچە.

www.munber.org

بەندىلەرنىڭ دىن بېكىتىشىنىڭ شېرىك ئەمەل ئىكەنلىكى توغرىسىدا

﴿ئۇلارنىڭ اللّٰه رۇخسەت قىلمىغان نەرسىلەرنى دىن قىلىپ بېكىتكەن مەبۇدلىرى بارمۇ؟﴾ يەنى ئۇلار اللّٰه تائالا ساڭا دىن قىلىپ بېكىتكەن توغرا دىنغا ئەگەشمەيدۇ، بەلكى ئۇلار جىنلار ۋە ئىنسانلارنىڭ شەيتانلىرى ئۇلارغا دىن قىلىپ بېكىتكەن نەرسىگە ئەگىشىدۇ. ئۇ شەيتانلار ئۇلارغا بەھىرەنى[1] سائىبەنى[2] ۋەسىلەنى[3] ۋە هامىنى[4] هارام قىلدى، ئۆزى ئۆلۈپ قالغان هايۋاننى، قاننى، قىمار ئوينىشنى ۋە شۇنىڭغا ئوخشىغان گۇمراھلىقنى، ئەقىدىسى بۇزۇق بولغان نادانلىقنى هالال قىلدى. ئۇلار جاهىلىيەت دەۋرىدە خالىغىنىنى هالال، خالىغىنىنى هارام قىلىپ باتىل ئىبادەتلەرنى، ناچار ۋە بىمەنە سۆزلەرنى ئويدۇرۇپ پەيدا قىلغان ئىدى.

سەهىھ بۇخارىدا رىۋايەت قىلىنغان بىر هەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى بايان قىلىنغان: «ئەمرى ئىبنى لۇهەييى ئىبنى قەمەئەنىڭ دوزاختا ئۈچەيىنى سۆرەپ يۈرگىنىنى كۆردۈم» چۈنكى، ئۇ سائىبەلەرنى ئەركىن قويۇۋەتكەن ۋە بۇ ئېتىقادنى ئويدۇرۇپ چىقارغان تۇنجى ئادەم ئىدى. بۇ ئادەم خۇزائە قەبىلىسىنىڭ باشلىقلىرىدىن بىرى بولۇپ، ئۇ بۇ ئىشلارنى قىلغان، شۇنداقلا ئۇ قۇرەيشلەرنى بۇتلارغا ئىبادەت قىلىشقا ئېلىپ بارغان بىردىن بىر ئادەم ئىدى ـ ئۇنىڭغا اللّٰه نىڭ لەنىتى بولسۇن! ـ

شۇنىڭ ئۈچۈن اللّٰه تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿(اللّٰه نىڭ ئۇلارغا بېرىلىدىغان ئازابنى قىيامەتكىچە تەخىر قىلىش توغرىسىدىكى) هۆكمى بولمىسا ئىدى، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئەلۋەتتە (دۇنيادىلا) هۆكۈم چىقىرىلغان بولاتتى﴾ يەنى اللّٰه تائالانىڭ ئۇلارنى جازالاش هۆكمى قىيامەت كۈنىگە تەخىر قىلىنمىسا ئىدى، ئۇلارغا تېگىشلىك ئازاب دۇنيادىلا تېزلىتىلگەن بولاتتى. ﴿(ئۆزلىرىگە) زۇلۇم قىلغۇچىلار (يەنى كاپىرلار) قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ﴾ يەنى جەھەننەمدە قاتتىق ئەلەم قىلغۇچى ئازابقا دۇچار بولىدۇ، ئۇ نېمىدېگەن يامان جاي!

مۇشرىكلارنىڭ مەھشەرگاھ مەيدانىدىكى قورقۇنچلۇق هالىتى توغرىسىدا

﴿كاپىرلارنىڭ (قىيامەت كۈنى دۇنيادا) قىلغان گۇناھلىرىنىڭ جازاسىدىن قورقۇپ تۇرغانلىقىنى كۆرىسەن. (ئۇلار مەيلى قورقسۇن، قورقمىسۇن) جازا ئۇلارغا (چوقۇم) نازىل بولغۇسىدۇر﴾ يەنى ئۇلار قورقۇپ تۇرغان ئازاب ئۇلارغا چوقۇم بولىدۇ، بۇ ئۇلارنىڭ قىيامەت كۈنىدىكى هالىدۇر، ئۇلار قورقۇپ، تىترەپ تۇرىدۇ.

﴿ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلار جەننەتلەرنىڭ باغچىلىرىدا بولىدۇ، ئۇلار پەرۋەردىگارىنىڭ هوزۇرىدا خالىغان نەرسىلەردىن بەھرىمەن بولىدۇ﴾ يەنى قىيامەت مەيدانلىرىدا خارلىق ۋە هاقارەت ئىچىدە، ئۆز گۇناھى تۈپەيلىدىن تېگىشلىك ئازابتىن قورقۇش ئىچىدە تۇرغان ئادەم بىلەن جەننەتلەرنىڭ باغچىلىرىدا كۆزلەر كۆرمىگەن، قۇلاقلار ئاڭلاپ باقمىغان، ئىنساننىڭ كۆڭلىگە كېچىپ باقمىغان يېمەك ـ ئىچمەكلەردىن، كىيىم ـ كېچەكلەردىن، تۇرالغۇلاردىن، كۆركەم جايلاردىن، ئايالاردىن ۋە لەززەتلىك نەرسىلەردىن ئۆزى خالىغانچە بەھرىمەن بولغان ئادەم ئوخشاش بولامدۇ؟ هەرگىز ئوخشاش

---

[1] سەككىزنى تۇغقان، بەشىنچىسىنى ئەركەك تۇغقان تۆگە بولۇپ، جاهىلىيەت ئەرەبلىرى بۇ تۆگىنىڭ قۇلىقىنى يېرىپ قويۇپ ئۆز مەيلىگە قويۇپ بېرەتتى. مىنمەيتتى، يۈك ئارتمايتتى.

[2] چىشىدىن ئوننى تۇغقان تۆگە بولۇپ، مىنىلمەيتتى، قىرقىلمايتتى، سۈتى مۇساپىرلارغىلا بېرىلەتتى.

[3] بىرىنچىنى ۋە ئىككىنچىنى چىشى تۇغقان، بۇتلار ئۈچۈن ئۆز مەيلىگە قويۇۋېتىلگەن تۆگە.

[4] ئون تۆگىگە ئاتا بولغان بۇغرا تۆگە بولۇپ، ئۇلار ئۇنى مىنمەي، يېمەك ـ ئىچمەكتە ئۆز مەيلىگە قويۇپ بېرەتتى.

www.munber.org

بولمايدۇ، ﴿بۇ كاتتا ئىنئامدۇر﴾ يەنى بۇ چوڭ بەختتۇر، تولۇق ۋە مۇكەممەل بولغان، ھەممىنى ئومۇمىي جەھەتتىن ئۆز ئىچىگە ئالغان نېمەتتۇر.

* * * * * * *

ذَٰلِكَ ٱلَّذِى يُبَشِّرُ ٱللَّهُ عِبَادَهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ ۗ قُل لَّآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا
ٱلْمَوَدَّةَ فِى ٱلْقُرْبَىٰ ۗ وَمَن يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَّزِدْ لَهُۥ فِيهَا حُسْنًا ۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٢٣﴾ أَمْ يَقُولُونَ
ٱفْتَرَىٰ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبًا ۖ فَإِن يَشَإِ ٱللَّهُ يَخْتِمْ عَلَىٰ قَلْبِكَ ۗ وَيَمْحُ ٱللَّهُ ٱلْبَٰطِلَ وَيُحِقُّ ٱلْحَقَّ بِكَلِمَٰتِهِۦٓ ۚ إِنَّهُۥ
عَلِيمٌۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ﴿٢٤﴾

الله ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان بەندىلىرىگە ئەنە شۇ ئىنئام بىلەن خۇش ـ خەۋەر بېرىدۇ. «(پەيغەمبەرلىكنى) تەبلىغ قىلغانلىقىمغا سىلەردىن ھەق تەلەپ قىلمايمەن، پەقەت تۇغقانچىلىق ھەققى ئۈچۈن مېنى دوست تۇتۇشۇڭلارنى (يەنى پەرۋەردىگارىمنىڭ دەۋىتىنى يەتكۈزۈشۈمگە چېقىلماسلىقىڭلارنى) تىلەيمەن» دېگىن، كىمكى بىرەر ياخشى ئىش قىلسا، ئۇنىڭغا بىز ساۋابىنى زىيادە بېرىمىز، الله ھەقىقەتەن ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ئاز ياخشىلىققا كۆپ ساۋاب بەرگۈچىدۇر[23]. *ئۇلار (يەنى قۇرەيش كاپىرلىرى): «ئۇ (يەنى مۇھەممەد) الله غا يالغاننى توقۇدى» دەمدۇ؟ ئەگەر الله خالىسا (يەنى ئۇلار گۇمان قىلغاندەك، الله غا يالغاننى توقۇغان بولساڭ) سېنىڭ قەلبىڭنى پېچەتلىۋەتكەن بولاتتى، الله باتىلنى يوق قىلىدۇ، (پەيغەمبىرىگە نازىل قىلغان) سۆزلىرى ئارقىلىق ھەقنى ھەق قىلىدۇ، الله ھەقىقەتەن دىللاردىكى سىرلارنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر*[24].

ئىمان ئېيتقانلارغا جەننەتنىڭ نازۇنېمەتلىرىدىن بېشارەت بېرىش توغرىسىدا

الله تائالا جەننەتلەرنىڭ باغچىلىرىنى تىلغا ئالغاندىن كېيىن ئىمان ئېيتقان، ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان بەندىلىرىگە مۇنداق دەيدۇ: **﴿الله ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان بەندىلىرىگە ئەنە شۇ ئىنئام بىلەن خۇش خەۋەر بېرىدۇ﴾** دېگەن. يەنى بۇ ئىنئام ئۇلارغا چوقۇم ھاسىل بولىدۇ، چۈنكى، الله تائالا ئۇلارغا شۇنداق خۇش خەۋەر بېرىدۇ.

﴿«(پەيغەمبەرلىكنى) تەبلىغ قىلغانلىقىمغا سىلەردىن ھەق تەلەپ قىلمايمەن، پەقەت تۇغقانچىلىق ھەققى ئۈچۈن مېنى دوست تۇتۇشۇڭلارنى (يەنى پەرۋەردىگارىمنىڭ دەۋىتىنى يەتكۈزۈشۈمگە چېقىلماسلىقىڭلارنى) تىلەيمەن»﴾ يەنى ئى مۇھەممەد! قۇرەيش كاپىرلىرىنىڭ ئەنە شۇ مۇشرىكلىرىغا ئېيتقىنكى، مەن سىلەرگە قىلغان بۇ تەبلىغ ۋە ۋەز ـ نەسىھەت ئۈچۈن سىلەردىن ماڭا پۇل ـ مال بېرىشىڭلارنى تەلەپ قىلمايمەن. مېنىڭ سىلەردىن تەلەپ قىلىدىغىنىم شۇكى، مېنىڭ پەقەت سىلەر ماڭا قارىتا قىلىۋاتقان يامانلىقنى توختىتىڭلار، پەرۋەردىگارىمنىڭ ئەمر ـ پەرمانىنى يەتكۈزۈشۈمگە توسالغۇلۇق قىلماڭلار. سىلەر ماڭا ياردەم بەرمىگەن تەقدىردىمۇ ئارىمىزدىكى تۇغقانچىلىقنىڭ يۈزىنى قىلىپ بولسىمۇ، ماڭا ئەزىيەت يەتكۈزمەڭلار.

ئىمام بۇخارى مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن الله تائالانىڭ **﴿پەقەت تۇغقانچىلىق ھەققى ئۈچۈن مېنى دوست تۇتۇشۇڭلارنى (يەنى پەرۋەردىگارىمنىڭ دەۋىتىنى يەتكۈزۈشۈمگە چېقىلماسلىقىڭلارنى) تىلەيمەن﴾** دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسى ھەققىدە سورالغان ئىدى. سەئىد ئىبنى جۇبەير:

www.munber.org

بۇ ئايەتتىكى ”تۇغقانچىلىق“ دېگەن سۆزدىن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئائىلە ـ تاۋابىئاتلىرى كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېدى. ئىبنى ئابباس: سەن جاۋاب بېرىشتە ئالدىراپ كەتتىڭ، ھەقىقەتەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن قۇرەيش قەبىلىسىدىكىلەرنىڭ ئارىسىدا تۇغقانچىلىق بار، شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «پەقەت مېنىڭ ئارام بىلەن سىلەرنىڭ ئاراڭلاردىكى تۇغقانچىلىقنى سىلە ـ رەھىم بىلەن ئۇلاڭلار» دېگەن دېدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام ئەھمەدمۇ رىۋايەت قىلغان.

﴿**كىمكى بىرەر ياخشى ئىش قىلسا، ئۇنىڭغا بىز ساۋابىنى زىيادە بېرىمىز**﴾ يەنى كىمكى بىرەر ياخشى ئەمەل قىلسا، ئۇنىڭغا بىز ياخشىلىقنى يەنى ئەجىر ۋە ساۋاپىنى زىيادە بېرىمىز. بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿الله ھەقىقەتەن زەررىچە زۇلۇم قىلمايدۇ. ئەگەر كىشىنىڭ زەررىچە ياخشىلىقى بولسا، الله ئۇنى ھەسسىلەپ زىيادە قىلىدۇ، ئۆز دەرگاھىدىن بۈيۈك ئەجىر (يەنى جەننەت) ئاتا قىلىدۇ﴾[1]

﴿**الله ھەقىقەتەن ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ئاز ياخشىلىققا كۆپ ساۋاب بەرگۈچىدۇر**﴾ يەنى الله تائالا كۆپ گۇناھلارنى مەغپىرەت قىلىدۇ، ئاز ياخشىلىقلارغا كۆپ ئەجىر بېرىدۇ ۋە ھەسسىلەپ ساۋاب بېرىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى قۇرئاننى يالغاندىن توقۇدى دەپ قارىلىغانلىقى ۋە بۇ تۆھمەتكە بېرىلگەن رەددىيە توغرىسىدا

﴿**ئۇلار (يەنى قۇرەيش كاپىرلىرى): «ئۇ (يەنى مۇھەممەد) الله غا يالغاننى توقۇدى» دەمدۇ؟ ئەگەر الله خالىسا (يەنى ئۇلار گۇمان قىلغاندەك، الله غا يالغاننى توقۇغان بولساڭ) سېنىڭ قەلبىڭنى پېچەتلىۋەتكەن بولاتتى**﴾ يەنى ئى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام! ئەگەر سەن ئەنە شۇ جاھىللارنىڭ گۇمان قىلغىنىدەك الله تائالاغا يالغاننى توقۇغان بولساڭ، الله تائالا ﴿**سېنىڭ قەلبىڭنى پېچەتلىۋەتكەن بولاتتى**﴾ بەزى قەلبىڭگە مۆھۈر بېسىپ، ساڭا بەرگەن قۇرئاننى قايتۇرۇۋالاتتى. بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿ئەگەر ئۇ بىزنىڭ نامىمىزدىن يالغاننى توقۇيدىغان بولسا، ئەلۋەتتە ئۇنى قۇدرىتىمىز بىلەن جازالايتتۇق. ئاندىن ئۇنىڭ ئاساسي قىزىل تومۇرىنى كېسىپ تاشلايتتۇق. سىلەردىن ھېچبىر ئادەم ئۇنى قوغداپ قالالمايتتى﴾[2] يەنى ئۇنىڭدىن قاتتىق ئىنتىقام ئالاتتۇق، ئىنسانلاردىن ھېچ كىم ئۇنى قوغداپ قېلىشقا قادىر بولالمايتتى.

﴿**الله باتىلنى يوق قىلىدۇ، (پەيغەمبىرىگە نازىل قىلغان) سۆزلىرى ئارقىلىق ھەقنى ھەق قىلىدۇ**﴾ يەنى الله تائالا سۆزلىرى يەنى دەلىل ـ پاكىتلىرى ئارقىلىق ھەقنى ھەق قىلىدۇ، ئۇنى ئىسپاتلايدۇ، ئۇنى روشەن ۋە ئوچۇق بايان قىلىدۇ. ﴿**الله ھەقىقەتەن دىللاردىكى سىرلارنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر**﴾ يەنى الله تائالا دىللاردا ساقلانغان ۋە يوشۇرۇنغان سىرلارنى بىلىپ تۇرىدۇ.

* * * * * * *

وَهُوَ ٱلَّذِى يَقْبَلُ ٱلتَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِۦ وَيَعْفُوا۟ عَنِ ٱلسَّيِّـَٔاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٢٥﴾

وَيَسْتَجِيبُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّـٰلِحَـٰتِ وَيَزِيدُهُم مِّن فَضْلِهِۦ ۚ وَٱلْكَـٰفِرُونَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ

(1) ، سۈرە نىسا 40 ـ ئايەت.
(2) سۈرە ھاققە 44 — 47 ـ ئايەتكىچە.

www.munber.org

﴿٣٦﴾ ۞ وَلَوۡ بَسَطَ ٱللَّهُ ٱلرِّزۡقَ لِعِبَادِهِۦ لَبَغَوۡاْ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَلَٰكِن يُنَزِّلُ بِقَدَرٖ مَّا يَشَآءُۚ إِنَّهُۥ بِعِبَادِهِۦ
خَبِيرُۢ بَصِيرٞ ﴿٢٧﴾ وَهُوَ ٱلَّذِي يُنَزِّلُ ٱلۡغَيۡثَ مِنۢ بَعۡدِ مَا قَنَطُواْ وَيَنشُرُ رَحۡمَتَهُۥۚ وَهُوَ ٱلۡوَلِيُّ ٱلۡحَمِيدُ
﴿٢٨﴾

الله بەندىلىرىدىن تەۋبىنى قوبۇل قىلىدۇ، يامان ئىشلارنى ئەپۇ قىلىدۇ، قىلىۋاتقان ئىشلىرىڭلارنى بىلىپ تۇرىدۇ﴿25﴾. ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلارنىڭ دۇئاسىنى الله ئىجابەت قىلىدۇ، (كامالى) پەزلىدىن ئۇلارغا ساۋابنى زىيادە بېرىدۇ، كاپىرلار قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ﴿26﴾. ئەگەر الله بەندىلىرىنىڭ رىزقىنى كەڭ قىلسا، ئۇلار ئەلۋەتتە زېمىندا پىتنە ـ پاسات تېرىيتتى. لېكىن الله خالىغان نەرسىنى ئۆلچەم بىلەن چۈشۈرىدۇ، الله ھەقىقەتەن بەندىلىرىنىڭ (ئەھۋالىدىن) تولۇق خەۋەرداردۇر، (ئۇنى) كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر﴿27﴾. ئۇلار (يامغۇرنىڭ يېغىشىدىن ئۈمىدسىزلەنگەندىن كېيىن) الله يامغۇر ياغدۇرۇپ بېرىدۇ، رەھمىتىنى يايىدۇ، الله (ھەممىنىڭ) ئىگىسىدۇر، مەدھىيىگە لايىقتۇر﴿28﴾.

الله تائالانىڭ تەۋبىنى قوبۇل قىلىدىغانلىقى ۋە دۇئانى ئىجابەت قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە ئەگەر بەندىلەر گۇناھلىرىغا تەۋبە قىلىپ الله تائالاغا قايتسا، الله ئۇلارنىڭ تەۋبىلىرىنى قوبۇل قىلىش بىلەن بىرگە ئۇلارغا ئېھسان قىلىدىغانلىقىنى بايان قىلىدۇ. الله تائالا ئۆز لۇتپى ۋە مەرھەمەتى بىلەن ئۇلارنىڭ يامان ئىشلىرىنى ئەپۇ قىلىدۇ، كەچۈرىدۇ، ئەيىبلىرىنى ياپىدۇ. گۇناھلىرىنى مەغپىرەت قىلىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿كىمكى بىرەر يامانلىق ياكى ئۆزىگە بىرەر زۇلۇم قىلىپ قويۇپ، ئاندىن الله دىن مەغپىرەت تەلەپ قىلسا، ئۇ الله نىڭ مەغپىرەت قىلغۇچى، ناھايىتى مېھرىبان ئىكەنلىكىنى كۆرىدۇ﴾(1).

ئىمام مۇسلىم، ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلغان: «بەندە الله تائالاغا تەۋبە قىلغان ۋاقتىتا، الله تائالا بەندىنىڭ تەۋبىسىدىن مۇنداق بىر ئادەمنىڭ خۇشاللىقىدىن بەكرەك خۇشال بولىدۇ. سىلەرنىڭ بىرىڭلار بىر چۆل باياۋاندا سەپەر قىلىۋېتىپ يوك ـ تاقى، ئوزۇق ـ تۈلۈكى ئارتىلغان ئۇلىغىنى يۈتتۈرۈپ قويىدۇ، ئۇ ئادەم ئۇلىغىنى تېپىۋېلىشتىن ئۈمىدىنى ئۈزۈپ، بىر دەرەخنىڭ يېنىغا كېلىپ، ئۇنىڭ سايىسىدە يېنىچە ياتىدۇ. ئۇ ئۇلىغىنىڭ تېپىلىشىدىن پۈتۈنلەي ئۈمىدىنى ئۈزۈپ تۇرغان بىر پەيتتە ئۇنىڭ ئۇلۇغى تويۇقسىزلا پەيدا بولۇپ ئۇنىڭ يېنىدا تۇرىدۇ. ئۇ ئۇنىڭ نوقتىسىدىن تۇتقان ھالدا قاتتىق خۇشال بولۇپ كەتكەنلىكىدىن: ”ئى الله! سەن مېنىڭ بەندەم، مەن سېنىڭ پەرۋەردىگارىڭ دەپ تاشلايدۇ“ ئۇ ئادەم قاتتىق خۇشال بولۇپ كەتكەنلىكىدىن سۆزدە خاتالىشىدۇ».

زۆھرى الله تائالانىڭ ﴿الله بەندىلىرىدىن تەۋبىنى قوبۇل قىلىدۇ﴾ دېگەن ئايىتى ھەققىدە ئەبۇھۇرەيرەدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «الله تائالا بەندىسىنىڭ تەۋبىسىدىن سىلەرنىڭ بىرىڭلار ئۇسسۇزلۇقتىن ئۆلۈپ كېتىشتىن قورققان ئورۇندا، يۈتتۈرۈپ قويغان ئۇلىغىنى تېپىۋالغان چاغدىكى خۇشاللىقىدىن بەكرەك خۇشال بولىدۇ».

---

(1) سۈرە نىسا 110 ـ ئايەت.

www.munber.org

ھەممام ئىبنى ھارىس مۇنداق دەيدۇ: ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مەلۇم بىر ئايال بىلەن گۇناھ قىلغان، ئاندىن ئۇ ئايالنى نىكاھىغا ئالغان ئادەم ھەققىدە سورالدى. ئىبنى مەسئۇد: ”كېرەك يوق“ دېدى، ۋە: ﴿**اللە بەندىلىرىدىن تەۋبىنى قوبۇل قىلىدۇ**﴾ دېگەن ئايەتنى ئوقۇپ بەردى.

﴿**يامان ئىشلارنى ئەپۇ قىلىدۇ**﴾ يەنى اللە تائالا بۇرۇنقى يامان ئىشلارنى ئەپۇ قىلىدۇ، كەلگۈسىدىكى تەۋبىنى قوبۇل قىلىدۇ. ﴿**قىلىۋاتقان ئىشلارنى بىلىپ تۇرىدۇ**﴾ يەنى اللە تائالا سىلەرنىڭ قىلغان بارلىق قىلمىشلىرىڭلارنى ۋە سۆزلىرىڭلارنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر، شۇنداق تۇرۇقلۇق تەۋبە قىلغان كىشىنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىدۇ.

﴿**ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلارنىڭ دۇئاسىنى اللە ئىجابەت قىلىدۇ**﴾ سۇددى ۋە ئىبنى جەرىر بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: اللە تائالا ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىگە، ئەھلىلىرىگە ۋە ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىغا قىلغان دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىدۇ.

﴿**(كامالى) پەزلىدىن ئۇلارغا ساۋابنى زىيادە بېرىدۇ**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ساۋابنى زىيادە بېرىدۇ. قەتادە، ئىبراھىم نەخەئى لەخمىنىڭ اللە تائالانىڭ ﴿**ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلارنىڭ دۇئاسىنى اللە ئىجابەت قىلىدۇ**﴾ دېگەن ئايىتى ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: اللە تائالا ئۇلارنىڭ تۇغقانلىرىغا شاپائەت قىلىشقا ئىزنى بېرىدۇ. ﴿**(كامالى) پەزلىدىن ئۇلارغا ساۋابنى زىيادە بېرىدۇ**﴾ يەنى اللە تائالا ئۇلارغا تۇغقانلىرىنىڭ تۇغقانلىرىغا شاپائەت قىلىشقا ئىزنى بېرىدۇ.

﴿**كاپىرلار قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ**﴾ اللە مۆمىنلەرنى ۋە ئاقىۋەتتە ئۇلارغا بېرىلىدىغان ساۋابنى تىلغا ئېلىش بىلەن بىرگە، كاپىرلارنى ۋە ئۇلارنىڭ قىيامەت كۈنى ئۇلاردىن ھېساب ئېلىشقا ۋەدە قىلغان كۈندە قاتتىق دەرتلىك ۋە ئەلەملىك ئازابقا دۇچار بولىدىغانلىقىنى تىلغا ئالدى.

رىزىقنى كەڭ قىلماسلىقنىڭ ھېكمىتى توغرىسىدا

﴿**ئەگەر اللە بەندىلىرىنىڭ رىزقىنى كەڭ قىلسا، ئۇلار ئەلۋەتتە زېمىندا پىتنە ـ پاسات تېرىيتتى**﴾ يەنى ئەگەر اللە تائالا ئۇلارغا ئۇلارنىڭ ھاجىتىدىن يۇقىرى رىزىق بەرسە، ئۇ ئۇلارنى ئەلۋەتتە پىتنە ـ پاسات تېرىشقا، ھەددىدىن ئېشىپ بىر ـ بىرىگە تەكەببۇرلۇق ۋە چوڭچىلىق قىلىشقا ئېلىپ بارغان بولاتتى.

﴿**لېكىن اللە خالىغان نەرسىنى ئۆلچەم بىلەن چۈشۈرىدۇ، اللە ھەقىقەتەن بەندىلىرىنىڭ (ئەھۋالىدىن) تولۇق خەۋەرداردۇر، (ئۇنى) كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر**﴾ يەنى اللە تائالا ئۇلارغا پايدىلىق بولغان نەرسىلەردىن ئۆزى خالىغان نەرسىنى رىزىق قىلىپ بېرىدۇ. اللە تائالا بۇنى بىلىدۇ، اللە تائالا بايلىققا لايىق بولغان كىشىنى باي قىلىدۇ، پېقىرلىققا لايىق بولغان كىشىنى پېقىر قىلىدۇ.

﴿**ئۇلار (يامغۇرنىڭ يېغىشىدىن ئۈمىدسىزلەنگەندىن كېيىن) اللە يامغۇر ياغدۇرۇپ بېرىدۇ**﴾ يەنى ئىنسانلار يامغۇرنىڭ يېغىشىدىن ئۈمىدسىزلەنگەندىن كېيىن، اللە تائالا ئۇلارنىڭ يامغۇرغا ھاجىتى چۈشكەن پەيتتە يامغۇر ياغدۇرۇپ بېرىدۇ. بۇ ھەقتە اللە تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿ھالبۇكى، ئۇلار يامغۇر يېغىشتىن بۇرۇن ھەقىقەتەن ئۈمىدسىزلىنىپ كەتكەن ئىدى﴾[1].

﴿**رەھمىتىنى يايىدۇ**﴾ يەنى شۇ ئورۇندىكى، شۇ جايدىكى بارلىق مەۋجۇد بولۇپ تۇرغان نەرسىگە اللە تائالانىڭ يامغۇردىن ئىبارەت رەھمىتى ئومۇمىيۈزلۈك بولىدۇ. قەتادە مۇنداق دەيدۇ: بىزگە ئېيتىلىشىچە،

---

[1] سۈرە رۇم 49 ـ ئايەت.

www.munber.org

بىر ئادەم ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا: ئى مۆمىنلەرنىڭ خەلىپىسى! قورغاقچىلىق ئاپىتى يۈز بەردى، كىشىلەر يامغۇردىن ئۈمىدىنى ئۈزدى، دېگەندە، ئۆمەر ئىبنى خەتتاب: سىلەرگە اللّٰه تائالا يامغۇر ياغدۇرۇپ بېرىدۇ، دېگەن. ئاندىن ﴿**ئۇلار (يامغۇرنىڭ يېغىشىدىن ئۈمىدسىزلەنگەندىن كېيىن) اللّٰه يامغۇر ياغدۇرۇپ بېرىدۇ. رەھمىتىنى يايىدۇ، اللّٰه ھەممىنىڭ ئىگىسىدۇر. مەدھىيەگە لايىقتۇر**﴾ دېگەن ئايەتنى ئوقۇغان. يەنى اللّٰه تائالا ئىنسانلارغا دۇنيا ـ ئاخىرەتتە پايدىلىق بولغان نەرسىنى ئۆزى خالىغان شەكىلدە ئىدارە قىلغۇچىدۇر. اللّٰه تائالا بەلگىلىگەن ۋە قىلغان بارلىق ئىشىنىڭ ئاقىۋىتىدە مەدھىيەگە لايىقتۇر.

* * * * * * *

وَمِنۡ ءَايَـٰتِهِۦ خَلۡقُ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ وَمَا بَثَّ فِيهِمَا مِن دَآبَّةٍۚ وَهُوَ عَلَىٰ جَمۡعِهِمۡ إِذَا يَشَآءُ
قَدِيرٌ ﴿٢٩﴾ وَمَآ أَصَـٰبَكُم مِّن مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتۡ أَيۡدِيكُمۡ وَيَعۡفُواْ عَن كَثِيرٍ ﴿٣٠﴾ وَمَآ أَنتُم بِمُعۡجِزِينَ
فِي ٱلۡأَرۡضِۖ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٣١﴾

ئاسمانلارنىڭ، زېمىننىڭ يارىتىلىشى ۋە ئۇ ئىككىسىدە جانىدارلارنىڭ يېيىلىشى اللّٰه نىڭ (قۇدرىتىنىڭ) دەلىللىرىدىندۇر، اللّٰه ئەگەر خالىسا، ئۇلارنى جەمئىي قىلىشقا قادىردۇر[29]. *سىلەرگە (يەنى جىنىڭلار ياكى مېلىڭلارغا) ھەرقانداق بىر مۇسىبەت يەتسە، ئۇ سىلەرنىڭ قىلغان گۇناھىڭلار تۈپەيلىدىن كەلگەن بولىدۇ، اللّٰه نۇرغۇن گۇناھىڭلارنى ئەپۇ قىلىدۇ (ئەپۇ قىلمايدىغان بولسا، بالا ۋە مۇسىبەتتىن ھېچ قۇتۇلماس ئىدىڭلار)*[30]. *(ئى مۇشرىكلار!) سىلەر زېمىندا اللّٰه نىڭ ئازابىدىن قېچىپ قۇتۇلالمايسىلەر، سىلەرگە اللّٰه دىن باشقا ھېچ ئىگە ۋە مەدەتكار يوق*[31].

ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى يارىتىش ﷲ تائالا نىڭ دەلىللىرىدىن ئىكەنلىكى توغرىسىدا

﴿**ئاسمانلارنىڭ، زېمىننىڭ يارىتىلىشى ۋە ئۇ ئىككىسىدە جانىدارلارنىڭ يېيىلىشى اللّٰه نىڭ (قۇدرىتىنىڭ) دەلىللىرىدىندۇر**﴾ يەنى اللّٰه تائالانىڭ كاتتىلىقىنى، قۇدرىتىنىڭ بۈيۈكلۈكىنى ۋە غالىب پادىشاھ ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدىغان دەلىللەردىندۇر. اللّٰه تائالا ئاسمانلاردا ۋە زېمىندا جانلىقلارنى ياراتتى. بۇ جانلىقلار پەرىشتىلەرنى، ئىنسانلارنى،جىنلارنى ۋە باشقا ھايۋانلارنى، ئۇلارنىڭ ھەر خىل شەكىللىرىنى، ھەر خىل رەڭدىكىلىرىنى، ھەر خىل تىللىقلىرىنى، ھەر خىل تەبىئەتتىكىلىرىنى، ھەر خىل جىنىستىكىلىرىنى ۋە تۈردىكىلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. اللّٰه تائالا ئۇلارنى ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ ئەتراپىغا تارقاتتى. مۇشۇنداق تۇرۇقلۇق ﴿**اللّٰه ئەگەر خالىسا، ئۇلارنى جەمئىي قىلىشقا قادىردۇر**﴾ يەنى اللّٰه تائالا قىيامەت كۈنى ئىلگىرىكىلەرنى، كېيىنكىلەرنى ۋە باشقا مەخلۇقاتلارنى بىر تۈزلەڭلىككە يىغىدۇ، ئۇلارنى چاقىرغۇچى سۆزىنى ئۇلارغا ئاڭلىتىپ تۇرىدۇ. كۆزلەر كۆرىدۇ، اللّٰه تائالا ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئادالەت ۋە ھەق بىلەن ھۆكۈم چىقىرىدۇ.

مۇسىبەتلەرنىڭ سەۋەبى ئاسىيلىقتىن ئىبارەت ئىكەنلىكى توغرىسىدا

﴿**سىلەرگە (يەنى جىنىڭلار ياكى مېلىڭلارغا) ھەرقانداق بىر مۇسىبەت يەتسە، ئۇ سىلەرنىڭ قىلغان گۇناھىڭلار تۈپەيلىدىن كەلگەن بولىدۇ**﴾ يەنى ئى ئىنسانلار! سىلەرگە ھەر قانداق بىر مۇسىبەت يەتسە، ئۇ چوقۇم سىلەرنىڭ ئىلگىرى قىلغان گۇناھىڭلارنىڭ شۇملۇقىدىن كەلگەن بولىدۇ.

www.munber.org

﴿الله نۇرغۇن گۇناھڭلارنى ئەپۇ قىلىدۇ (ئەپۇ قىلمايدىغان بولسا، بالا ۋە مۇسىبەتتىن ھېچ قۇتۇلماس ئىدىڭلار)﴾ يەنى الله تائالا سىلەرنىڭ نۇرغۇن گۇناھڭلار ئۈچۈن جازالىمايدۇ، بەلكى ئۇنى ئەپۇ قىلىدۇ. بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿ئەگەر الله ئىنسانلارنى ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرى تۈپەيلىدىن جازالايدىغان بولسا، يەر يۈزىدە ھېچبىر جان ئىگىسىنى قويمىغان بولاتتى﴾[1].

ئىمام ئەھمەد، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مېنىڭ جېنىم ئىلكىدە بولغان زات الله بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، ئەگەر مۆمىنگە بىرەر ئاپەت، ساقايماس كېسەل، غەم - قايغۇ، كۆڭۈلسىزلىك يەتسە الله ئۇنىڭ بىلەن ئۇ ئادەمنىڭ خاتالىقلىرىنى ئۆچۈرىدۇ. ھەتتا ئۇ ئادەمگە سانجىلغان بىر تال تىكەن ئۈچۈنمۇ ئۇنىڭ خاتالىقى ئۆچۈرۈلىدۇ». ئىمام ئەھمەد، ئەبۇسۇفياننىڭ ئوغلى مۇئاۋىيەدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مۆمىننىڭ بەدىنىگە ئازار بېرىدىغان بىرەر نەرسە يەتسە، ئۇنىڭ بىلەن الله ئۇ ئادەمنىڭ گۇناھلىرىنى ئۆچۈرىدۇ».

ئىمام ئەھمەد، ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئەگەر بەندىنىڭ گۇناھلىرى كۆپىيىپ كېتىپ ئۇنىڭ گۇناھلىرىنى ئۆچۈرىدىغان ياخشى ئەمەلى بولمىسا، الله تائالا ئۇنىڭ گۇناھلىرىنى ئۆچۈرۈش ئۈچۈن ئۇنى كۆڭۈلسىزلىكنى يەتكۈزۈش ئارقىلىق سىنايدۇ».

* * * * * * *

وَمِنۡ ءَايَٰتِهِ ٱلۡجَوَارِ فِي ٱلۡبَحۡرِ كَٱلۡأَعۡلَٰمِ ﴿٣٢﴾ إِن يَشَأۡ يُسۡكِنِ ٱلرِّيحَ فَيَظۡلَلۡنَ رَوَاكِدَ عَلَىٰ ظَهۡرِهِۦٓۚ
إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَٰتٖ لِّكُلِّ صَبَّارٖ شَكُورٍ ﴿٣٣﴾ أَوۡ يُوبِقۡهُنَّ بِمَا كَسَبُواْ وَيَعۡفُ عَن كَثِيرٖ ﴿٣٤﴾ وَيَعۡلَمَ ٱلَّذِينَ
يُجَٰدِلُونَ فِيٓ ءَايَٰتِنَا مَا لَهُم مِّن مَّحِيصٖ ﴿٣٥﴾

دېڭىزدا قاتنىغۇچى تاغدەك كېمىلەر الله نىڭ قۇدرىتىنىڭ دەلىللىرىدىندۇر﴿32﴾. ئەگەر الله خالىسا، شامالنى توختىتىۋېتىدۇ ـ دە، كېمىلەر دېڭىزنىڭ ئۈستىدە توختاپ قالىدۇ، بۇنىڭدا (قاتتىقلىقتا) سەۋر قىلغۇچى، (كەڭچىلىكتە) شۈكۈر قىلغۇچى ھەر مۆمىن ئۈچۈن نۇرغۇن ئىبرەتلەر بار﴿33﴾. ياكى الله خالىسا، ئىچىدىكى كىشىلەرنىڭ قىلغان گۇناھلىرى تۈپەيلىدىن كېمىلەرنى (بوران بىلەن) ھالاك قىلىدۇ، الله نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ گۇناھلىرىنى ئەپۇ قىلىدۇ﴿34﴾. بىزنىڭ ئايەتلىرىمىز ئۈستىدە مۇجادىلە قىلىدىغانلار ئۆزلىرىگە الله نىڭ ئازابىدىن قېچىپ قۇتۇلىدىغان جاي يوق ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ﴿35﴾.

كېمىلەرنىڭ الله تائالانىڭ قۇدرىتىنىڭ دەلىللىرىدىن ئىكەنلىكى توغرىسىدا

بۇ ئايەتتە الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: الله تائالانىڭ ئۆزىنىڭ بۇيرۇقى بىلەن دېڭىزنى ئۇنىڭدا قاتنىغۇچى تاغدەك كېمىلەرنىڭ راۋان يۈرۈشى ئۈچۈن بويسۇندۇرۇشى، الله تائالانىڭ يۈكسەك قۇدرىتىنى ۋە پادىشاھلىقىنى كۆرسىتىدىغان دەلىللىرىدىندۇر. مۇجاھىد، ھەسەن، سۇددى ۋە زەھھاك قاتارلىقلار: دېڭىزدىكى بۇ كېمىلەر خۇددى قۇرۇقلۇقتىكى تاغلارغا ئوخشايدۇ دېدى.

---

[1] سۈرە فاتىر 45 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿**ئەگەر اللە خالىسا، شامالنى توختىتىۋېتىدۇ ـ دە**﴾ يەنى اللە تائالا خالىسا، دېڭىزدىكى كېمىلەرنى ماڭدۇرىدىغان شامالنى توختىتىۋېتىدۇ ـ دە، كېمىلەر ھەرىكەتتىن توختاپ، يا ئالدىغا يا ئارقىغا ماڭالماي بەلكى سۇ ئۈستىدە جىم تۇرۇپ قالىدۇ.

﴿**بۇنىڭدا (قاتتىقلىقتا) سەۋر قىلغۇچى، (كەڭچىلىكتە) شۈكۈر قىلغۇچى ھەر مۆمىن ئۈچۈن نۇرغۇن ئىبرەتلەر بار**﴾ يەنى اللە تائالانىڭ دېڭىزنى بويسۇندۇرۇشىدا، ئىنسانلارنىڭ سەپەر قىلىشى ئۈچۈن ئۇلارنىڭ ھاجىتىگە ئۆلچەملىك ھالدا شامال چىقىرىپ كېمىلەرنى ماڭدۇرۇشىدا قاتتىقلىقتا سەۋر قىلغۇچى، كەڭچىلىكتە شۈكۈر قىلغۇچى ھەر بىر مۆمىن ئۈچۈن ئەلۋەتتە اللە تائالانىڭ ئىنسانلارغا بەرگەن نېمەتلىرىنى كۆرسىتىدىغان دەلىللەر بار.

﴿**ياكى اللە خالىسا، ئىچىدىكى كىشىلەرنىڭ قىلغان گۇناھلىرى تۈپەيلىدىن كېمىلەرنى (بوران بىلەن) ھالاك قىلىدۇ**﴾ يەنى اللە تائالا ئەگەر خالىسا، كېمىلەرگە ئولتۇرغان كىشىلەرنىڭ گۇناھلىرى تۈپەيلىدىن كېمىلەرنى سۇغا غەرق قىلىدۇ.

﴿**اللە نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ گۇناھلىرىنى ئەپۇ قىلىدۇ**﴾ يەنى اللە تائالا ئەگەر ئۇلارنىڭ بارلىق گۇناھلىرىدىن ھېساب ئالسا، ئەلۋەتتە دېڭىزدىكى ھەممە ئادەمنى ھالاك قىلاتتى، اللە تائالا ئۇلاردىن نۇرغۇنلىرىنىڭ گۇناھلىرىنى ئەپۇ قىلدى.

بەزى تەپسىر ئالىملىرى اللە تائالانىڭ ﴿**ياكى اللە خالىسا، ئىچىدىكى كىشىلەرنىڭ قىلغان گۇناھلىرى تۈپەيلىدىن كېمىلەرنى (بوران بىلەن) ھالاك قىلىدۇ**﴾ دېگەن ئايىتىدە توختىتىلىپ مۇنداق دېدى: ئەگەر اللە تائالا خالىسا، قاتتىق سوغۇق بوران چىقارغان بولاتتى، بوران كېمىلەرنى توغرا يۆلىنىشىدىن قايدۇرۇپ، ئوڭ ياكى سول تەرەپكە ئېلىپ قاچقان بولاتتى. شۇنىڭ بىلەن كېمىلەر مەقسەت قىلغان نىشان تەرەپكە يۈرەلمەيتتى. بۇ ئايەت كېمىلەرنىڭ مۇشۇنداق ئەھۋالدا ھالاك بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ، بۇ ئىلگىرىكى ئايەتنىڭ مەزمۇنىغا تامامەن ئۇيغۇندۇر. چۈنكى، ئەگەر اللە تائالا شامالنى توختاتسا، كېمىلەر توختاپ قالىدۇ، ئەگەر شامالنى كۈچەيتىۋەتسە، كېمىلەرنى ئۆرۈپ ھالاك قىلىدۇ. لېكىن اللە بەندىلىرىگە كۆيۈمچان ۋە مەرھەمەتلىك بولغانلىقى ئۈچۈن، خۇددى يامغۇرنى يېتەرلىك مىقداردا ياغدۇرۇپ بەرگىنىدەك، شامالنىمۇ ھاجەتكە چۇشلۇق چىقىرىدۇ. ئەگەر اللە تائالا يامغۇرنى ناھايىتى كۆپ ياغدۇرسا، ئەلۋەتتە بىنالارنى ۋەيران قىلغان بولاتتى. ئەگەر ئاز ياغدۇرسا، زىرائەتلەر، مېۋىلىك دەرەخلەر ئۆسمىگەن بولاتتى. اللە تائالا مىسىر يۇرتلىرىغا ئوخشىغان يۇرتلارغا باشقا يەردىن ئېقىپ كېلىدىغان سۇ بەردى، شۇڭا ئۇلارنىڭ يامغۇرغا ھاجىتى يوق.

﴿**بىزنىڭ ئايەتلىرىمىز ئۈستىدە مۇجادىلە قىلىدىغانلار ئۆزلىرىگە اللە نىڭ ئازابىدىن قېچىپ قۇتۇلىدىغان جاي يوق ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ**﴾ يەنى ئۇلارغا بىزنىڭ ئازاب ـ ئوقۇبىتىمىزدىن پاناھلىنىدىغان جاي يوق، ئۇلار ھەقىقەتەن بىزنىڭ قۇدرىتىمىز بىلەن جازاغا تارتىلغۇچىلاردۇر.

* * * * * * *

فَمَآ أُوتِيتُم مِّن شَىْءٍ فَمَتَٰعُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۖ وَمَا عِندَ ٱللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ
يَتَوَكَّلُونَ ﴿٣٦﴾ وَٱلَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَٰٓئِرَ ٱلْإِثْمِ وَٱلْفَوَٰحِشَ وَإِذَا مَا غَضِبُوا۟ هُمْ يَغْفِرُونَ ﴿٣٧﴾ وَٱلَّذِينَ

www.munber.org

ٱسْتَجَابُواْ لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَٰهُمْ يُنفِقُونَ ﴿٣٨﴾ وَٱلَّذِينَ إِذَآ أَصَابَهُمُ ٱلْبَغْىُ هُمْ يَنتَصِرُونَ ﴿٣٩﴾

(دۇنيانىڭ نېمەتلىرىدىن) سىلەرگە بېرىلگەن ھەر قانداق نەرسە دۇنيا تىرىكچىلىكىدە پايدىلىنىدىغان نەرسىلەردۇر، ئىمان ئېيتقان، پەرۋەردىگارىغا تەۋەككۇل قىلىدىغان كىشىلەرگە، گۇناھى كەبىرىلەردىن، قەبىھ ئىشلاردىن ساقلانغۇچىلارغا، دەرغەزەپ بولغانلىرىدا كەچۈرەلەيدىغانلارغا، پەرۋەردىگارىنىڭ دەۋىتىگە ئاۋاز قوشالايدىغانلارغا، نامازنى (تەئدىل ئەركان بىلەن) ئۆتەيدىغانلارغا، ئىشلىرىنى مەسلىھەت بىلەن قارار قىلىدىغانلارغا، بىز رىزىق قىلىپ بەرگەن نەرسىلەردىن سەدىقە قىلىدىغانلارغا، ئۇچرىغان زۇلۇمغا قارشى تۇرالايدىغانلارغا اللە نىڭ ھۇزۇرىدىكى ساۋاب ئېخشىراق ۋە باقىيدۇر﴿36 ـ 39﴾.

اللە تائالانىڭ دەرگاھىدىكى نازۇ ـ نېمەتلەرگە لايىق بولىدىغان كىشىلەرنىڭ سۈپەتلىرى توغرىسىدا

اللە تائالانىڭ، دۇنيا تىرىكچىلىكىنىڭ ۋە ئۇنىڭ زىننەتلىرىنىڭ تولىمۇ ئەرزىمەس نەرسە ئىكەنلىكىنى، دۇنيانىڭ گۈل ـ چېچەكلىرى ۋە نازۇ ـ نېمەتلىرىنىڭ تۈگەپ كېتىدىغانلىقىنى بۇ ئايىتى ئىپادىلەيدۇ: ﴿**(دۇنيانىڭ نېمەتلىرىدىن) سىلەرگە بېرىلگەن ھەر قانداق نەرسە دۇنيا تىرىكچىلىكىدە پايدىلىنىدىغان نەرسىلەردۇر**﴾ يەنى قانچىلىك مال ـ دۇنياغا ئېرىشكەنلىكىڭلاردىن ۋە توپلىغىنىڭلاردىن قەتئىينەزەر ئۇنىڭ بىلەن مەغرۇرلىنىپ كەتمەڭلار. ئۇ پەقەت دۇنيا تىرىكچىلىكىدە پايدىلىنىدىغان نەرسىلەردىن ئىبارەتتۇر خالاس. بۇ دۇنيا ئەرزىمەس، چوقۇم تۈگەپ يوقىلىدىغان بىر دۇنيادۇر.

﴿**اللە نىڭ ھۇزۇرىدىكى ساۋاب ئېخشىراق ۋە باقىيدۇر**﴾ يەنى اللە تائالانىڭ ساۋابى دۇنيادىن ياخشىدۇر، ئۇ مەڭگۈ باقىيدۇر، پانىي دۇنيانى باقىي دۇنيانىڭ ئالدىغا قويماڭلار، اللە تائالانىڭ ھۇزۇرىدىكى بۇ كاتتا ساۋاب ۋە مەڭگۈلۈك ھايات تۆۋەندىكى ئايەتلەردە تىلغا ئېلىنغان كىشىلەرگە مەنسۇپتۇر.

﴿**ئىمان ئېيتقان**﴾ يەنى ئىمان ئېيتىپ دۇنيانىڭ لەززەتلىرىنى تەرك ئېتىشتە سەۋر قىلغانلارغا، ﴿**پەرۋەردىگارىغا تەۋەككۇل قىلىدىغان كىشىلەرگە**﴾ يەنى ئۇلار پەرز ئىبادەتلەرنى ئادا قىلىشتا، ھارام قىلىنغان نەرسىلەرنى تاشلاشتا سەۋرچان بولۇشىغا اللە تائالانىڭ ياردەم قىلىشى ئۈچۈن، اللە تائالاغا تەۋەككۇل قىلىدىغانلارغا، ﴿**گۇناھى كەبىرلەردىن، قەبىھ ئىشلاردىن ساقلانغۇچىلارغا**﴾ بىز ھەقىقەتەن سۈرە ئەئرافتا گۇناھى كەبىرلەر، قەبىھ ئىشلار ھەققىدە سۆزلىگەن ئىدۇق.

﴿**دەرغەزەپ بولغانلىرىدا كەچۈرەلەيدىغانلارغا**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ ئېسىل خىسلەتلىرى ئۆزلىرىگە يامانلىق قىلغان كىشىلەرنى كەچۈرۈشنى ۋە ئەپۇ قىلىشنى تەلەپ قىلىدۇ. ئۇلارنىڭ ئېسىل خىسلەتلىرى ئىنسانلاردىن ئۆچ ئالماسلىقتۇر. ئىمام بۇخارى مۇنداق بىر ھەدىسنى رىۋايەت قىلغان: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام اللە تائالانىڭ چەكلىمىلىرى تاجاۋۇزغا ئۇچرىمايدىغانلا بولسا، ئۆزىنىڭ شەخسى مەنپەئەتى ئۈچۈن ھەرگىز ئۆچ ئالمايتتى».

www.munber.org

﴿**پەرۋەردىگارىنىڭ دەۋىتىگە ئاۋاز قوشالايدىغانلارغا**﴾ يەنى ئۇلار اللّٰه تائالانىڭ پەيغەمبەرلىرىگە ئەگىشىدۇ، اللّٰه تائالانىڭ بۇيرۇقىغا ئىتائەت قىلىدۇ، مەنئى قىلغان ئىشلاردىن يانىدۇ. ﴿**نامازنى (تەئدىل ئەركان بىلەن) ئۆتەيدىغانلارغا**﴾ يەنى ناماز اللّٰه تائالاغا قىلىنىدىغان ئىبادەتلەرنىڭ ئەڭ چوڭىدۇر.

﴿**ئىشلىرىنى مەسلىھەت بىلەن قارار قىلىدىغانلارغا**﴾ يەنى ئۇلار ئۆز قارارلىرىنىڭ توغرا بولۇشى ئۈچۈن» ئۇرۇشلار ۋە باشقا چوڭ ئىشلاردا ھېچ بىر ئىشنى مەسلىھەت قىلماستىن كەسكىن قارار چىقارمايدۇ.

بۇ ھەقتە اللّٰه تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئىشتا ئۇنىڭ بىلەن كېڭەشكىن﴾[1] شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلارنىڭ كۆڭۈللىرىنىڭ خاتىرجەم بولۇشى ئۈچۈن ئۇرۇشلاردا ۋە باشقا چوڭ ئىشلاردا ئۇلارغا مەسلىھەت سالاتتى. شۇنداقلا ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمۇ خەنجەر زەربىسىدىن ۋاپات بولۇش ئالدىدا تۇرغاندا ئۆزىدىن كېيىنكى خەلىپە سايلاش ئىشىنى ئالتە كىشىلىك كېڭەش ئەزالىرىنىڭ قارار قىلىشىغا تاپشۇرغان، ئۇلار ئوسمان، ئەلى، تەلھە، زۇبەير، سەئد ۋە ئابدۇراھمان ئىبنى ئەۋف رەزىيەللاھۇ ئەنھۇملار ئىدى. بۇ ساھابىلارنىڭ ھەممىسى ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى خەلىپە قىلىشنى ماقۇل كۆرگەن ۋە قارار قىلغان ئىدى.

﴿**بىز رىزىق قىلىپ بەرگەن نەرسىلەردىن سەدىقە قىلىدىغانلارغا**﴾ بۇ اللّٰه تائالانىڭ بەندىلىرىگە ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىگە بولغان تۇغقانچىلىق ۋە خوشنىدارچىلىقنىڭ يىراق ـ يېقىنلىقىغا قاراپ ياخشىلىق قىلىشتىن ئىبارەتتۇر.

﴿**ئۇچرىغان زۇلۇمغا قارشى تۇرالايدىغانلارغا**﴾ يەنى ئۇلاردا ئۆزلىرىگە زۇلۇم قىلغان ۋە تاجاۋۇز قىلغان كىشىلەر ئۈستىدىن غەلىبە قازىنىدىغان كۈچ ـ قۇۋۋەت بار. ئۇلار ئاجىزلاردىن، خارلاردىن ئەمەس، بەلكى ئۇلار ئۆزلىرىگە تاجاۋۇز قىلغان كىشىدىن ئىنتىقام ئېلىشقا قادىردۇر. ئۇلار شۇنداق تۇرۇقلۇق، ئۆچ ئېلىشقا پۇرسەت كەلگەندە ئەپۇ قىلىدۇ. بۇ ھەقتە يۇسۇپ ئەلەيھىسسالام ئۆز تۇغقانلىرىغا مۇنداق دېگەن: ﴿بۈگۈن سىلەر ئەيىبلەشكە ئۇچرىمايسىلەر، اللّٰه سىلەرنى كەچۈرسۇن﴾[2] يۇسۇپ ئەلەيھىسسالام قېرىنداشلىرىنىڭ ئۆزىگە قىلغان يامان قىلمىشلىرى ئۈچۈن ئۇلارنى جازالاش پۇرسىتى كەلگەندە، ئۇلارغا شۇنداق دېگەن ئىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاممۇ 80 نەپەر مۇشرىكنى ئەپۇ قىلغان ئىدى. ئۇلار ھۇدەيبىيە يىلى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۆلتۈرۈشنى قەست قىلىپ، تەنئىم تېغىدىن باستۇرۇپ چۈشكەن ئىدى. ئۇلارنى ئەسىر ئالغاندا، ئۇلاردىن ئىنتىقام ئېلىشقا قادىر تۇرۇقلۇق، ئۇلارنى زىيان ـ زەخمەتسىز قويۇپ بېرىپ ياخشىلىق قىلغان ئىدى. شۇنداقلا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام غەۋرەس ئىبنى ھارىسنى ئەپۇ قىلدى. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇخلاۋاتقاندا، ئۇنى تۇيدۇرماي ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قىلىچىنى ئاستا سۇغاردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئويغىنىپ قارىسا، قىلىچى ئۇنىڭ قولىدا يالىڭاچلانغان ھالدا تۇراتتى. ئۇنى بىر كۈچ تۇستى، قىلىچ قولىدىن چۈشۈپ كەتتى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قىلىچنى قولىغا ئالدى ۋە ساھابىلارنى چاقىردى. ئاندىن ئۇلارغا بولغان ئىشنى سۆزلەپ بەردى. ئۇ ئۇنىڭ گۇناھىنى ئەپۇ قىلىپ ساھابىلارغا ئۇنى قويۇپ بېرىشكە بۇيرۇدى. بۇ ھەقتە ھەدىسلەر ۋە ساھابىلارنىڭ ئىش ئىزلىرى ناھايىتى كۆپتۇر.

* * * * * * *

---

(1) سۈرە ئال ئىمران 159 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(2) سۈرە يۇسۇپ 92 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

وَجَزَٰٓؤُاْ سَيِّئَةٖ سَيِّئَةٞ مِّثۡلُهَاۖ فَمَنۡ عَفَا وَأَصۡلَحَ فَأَجۡرُهُۥ عَلَى ٱللَّهِۚ إِنَّهُۥ لَا يُحِبُّ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٤٠﴾
وَلَمَنِ ٱنتَصَرَ بَعۡدَ ظُلۡمِهِۦ فَأُوْلَٰٓئِكَ مَا عَلَيۡهِم مِّن سَبِيلٍ ﴿٤١﴾ إِنَّمَا ٱلسَّبِيلُ عَلَى ٱلَّذِينَ يَظۡلِمُونَ
ٱلنَّاسَ وَيَبۡغُونَ فِي ٱلۡأَرۡضِ بِغَيۡرِ ٱلۡحَقِّۚ أُوْلَٰٓئِكَ لَهُمۡ عَذَابٌ أَلِيمٞ ﴿٤٢﴾ وَلَمَن صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَٰلِكَ
لَمِنۡ عَزۡمِ ٱلۡأُمُورِ ﴿٤٣﴾

بىر يامانلىقنىڭ جازاسى شۇنىڭغا ئوخشاش بىر يامانلىقتۇر (يەنى ساڭا بىر كىشى قانچىلىك چېقىلسا، شۇنچىلىك چېقىلماي ئاشۇرۇۋەتسەڭ بولمايدۇ)، كىمكى (ئىنتىقام ئېلىشقا قادىر تۇرۇقلۇق) ئەپۇ قىلسا ۋە (ئۆزى بىلەن يامانلىق قىلغۇچىنىڭ ئارىسىنى) تۈزىسە، ئۇنىڭ ئەجرىنى اللە بېرىدۇ، اللە ھەقىقەتەن زۇلۇم قىلغۇچىلارنى دوست تۇتمايدۇ﴿40﴾. زۇلۇمغا ئۇچرىغۇچى ئادەم ئىنتىقامنى ئالسا ئۇنى ئەيىبلەشكە بولمايدۇ﴿41﴾. ئەيىبلىنىدىغانلار پەقەت كىشىلەرگە زۇلۇم قىلىدىغان، زېمىندا ناھەق رەۋىشتە پىتنە - پاسات تېرىيدىغان ئادەملەردۇر، ئەنە شۇلار قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ﴿42﴾. كىمكى (ئەزىيەتكە سەۋر قىلسا، (اللەنىڭ رازىلىقى ئۈچۈن) ئىنتىقام ئالمىسا، بۇ ئەلۋەتتە مەرغۇپ ئىشلاردىندۇر﴿43﴾.

زالىمنى ئەپۇ قىلىش ياكى ئۇنىڭدىن ئىنتىقام ئېلىش توغرىسىدا

﴿**بىر يامانلىقنىڭ جازاسى شۇنىڭغا ئوخشاش بىر يامانلىقتۇر (يەنى ساڭا بىر كىشى قانچىلىك چېقىلسا، شۇنچىلىك چېقىلماي ئاشۇرۇۋەتسەڭ بولمايدۇ)**﴾ بۇ ھەقتە اللە تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿بىراۋ سىلەرگە قانچىلىك چېقىلسا، سىلەرمۇ ئۇنىڭغا شۇنچىلىك چېقىلىڭلار﴾[1] ﴿ئەگەر (ئۆزەڭلارغا يەتكەن زىيان - زەخمەت ئۈچۈن) ئىنتىقام ئالماقچى بولساڭلار، ئۆزەڭلارغا يەتكەن زىيان - زەخمەت قانچىلىك بولسا، شۇنچىلىك ئىنتىقام ئېلىڭلار (يەنى ئاشۇرۇۋەتمەڭلار)﴾[2] اللە تائالا ئادالەتنى يولغا قويۇش ئۈچۈن قىساسنى يولغا قويدى بەندىلەرنىڭ پەزىلەتكە ئېرىشىشى ئۈچۈن ئۇلارنىڭ ئۆز - ئارا ئەپۇ قىلىشىنى ياخشى ئىشلار قاتارىدا يولغا قويدى. بۇ ھەقتە اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿(كىشىنى) قانداق ياربدار قىلغان بولسا شۇنداق ياربدار قىلىنىش بىلەن قىساس ئېلىنىدۇ، كىمكى (جىنايەتچىنى)ئەپۇ قىلسا (يەنى ئۇنىڭدىن قىساس ئالمىسا) بۇ ئۇنىڭ (گۇناھى) غا كەففارەت بولىدۇ﴾[3].

﴿**كىمكى (ئىنتىقام ئېلىشقا قادىر تۇرۇقلۇق) ئەپۇ قىلسا ۋە (ئۆزى بىلەن يامانلىق قىلغۇچىنىڭ ئارىسىنى) تۈزىسە، ئۇنىڭ ئەجرىنى اللە بېرىدۇ**﴾ ئۇنىڭ ئەجرى اللە تائالانىڭ دەرگاھىدا زايا بولۇپ كەتمەيدۇ.

ئىمام مۇسلىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئۆزىگە يامانلىق قىلغان ئادەمنى ئەپۇ قىلغان بەندىنى اللە تائالا تېخىمۇ ئەزىز قىلىدۇ».

﴿**اللە ھەقىقەتەن زۇلۇم قىلغۇچىلارنى دوست تۇتمايدۇ**﴾ يەنى يامان ئىشنى ئالدىدا باشلىغان ئادەم زۇلۇم قىلغۇچى ھېسابلىنىدۇ.

---

[1] سۈرە بەقەرە 194 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە نەھل 126 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە مائىدە 45 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿**زۇلۇمغا ئۇچرىغۇچى ئادەم ئىنتىقامنى ئالسا ئۇنى ئەيىبلەشكە بولمايدۇ**﴾ يەنى زۇلۇم قىلغان ئادەملەردىن ئىنتىقام ئېلىش ئۇلارغا گۇناھ بولمايدۇ. ﴿**ئەيىبلىنىدىغانلار پەقەت كىشىلەرگە زۇلۇم قىلىدىغان، زېمىندا ناھەق رەۋىشتە پىتنە ـ پاسات تېرىيدىغان ئادەملەردۇر**﴾ يەنى پەقەت گۇناھكار ۋە ئەيىبلىنىشكە تېگىشلىك كىشىلەرلا باشقا كىشلەرگە زۇلۇم قىلىشنى ئالدى بىلەن باشلايدىغان كىشىلەردۇر.

بۇ ھەقتە ئىمام مۇسلىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بىر ـ بىرىنى تىللاشقان ئىككى كىشىنىڭ گۇناھى، زۇلۇمغا ئۇچرىغۇچى ئاشۇرۇۋەتمىگەنلا بولسا، تىللاشنى ئالدىدا باشلىغان ئادەمگە بولىدۇ».

﴿**ئەنە شۇلار قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ**﴾ يەنى قاتتىق دەرتلىك ئازابقا دۇچار بولىدۇ. مۇھەممەد ئىبنى ۋاسىئىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: مەن مەككىگە كەلدىم، خەندەك ئۈستىدە كۆۋرۈك بار ئىكەن، ئۇنىڭدىن ئۆتۈپ، مەرۋان ئىبنى مەھلەبنىڭ ئۆيىگە كەلدىم. ئۇ بەسرەنىڭ ۋالىسى ئىدى، ئۇ: ئى الله تائالانىڭ بەندىسى! نېمە ھاجەت بىلەن كەلدىڭ؟ دېدى. مەن: مېنىڭ ھاجىتىم شۇكى، ئەگەر سەن قادىر بولالىساڭ، بەنى ئەدىنىڭ بىر تۇغقىنىدەك بولساڭكەن، دېدىم. ئۇ: بەنى ئەدىنىڭ بىر تۇغقىنى دېگىنىڭ كىم؟ دېدى. مەن: ئۇ ئەلا ئىبنى زەيياد دېگەن ئادەمدۇر، ئۇ بىر دوستىنى بىر ئىشقا مەسئۇل قىلماقچى بولۇپ، دوستىغا: ئەگەر بىر يەردە قونساڭ، ئۇچاڭ يەڭگىل (يەنى كىشىلەرنىڭ ھەققىنى ئېلىۋالمىغان ھالدا)، قورسىقىڭ ئاچ (يەنى كىشىلەرنىڭ ھەققىنى يەۋالمايدىغان ھالدا)، قولۇڭ مۇسۇلمانلارنىڭ قېنىدىن ۋە مېلىدىن پاك ھالدا قونغىن. ئەگەر سەن شۇنداق قىلساڭ، سەن ئەيىبلەنمەيسەن، دېگەن ئىكەن دېدىم.

﴿**ئەيىبلىنىدىغانلار پەقەت كىشىلەرگە زۇلۇم قىلىدىغان، زېمىندا ناھەق رەۋىشتە پىتنە ـ پاسات تېرىيدىغان ئادەملەردۇر، ئەنە شۇلار قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ**﴾ دەپ خەت يازغان، دېدىم. مەرۋان: الله نىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، ئەلا ئىبنى زەيياد راست سۆزلەپتۇ ۋە دوستىغا توغرا نەسىھەت قىپتۇ، دېدى. ئاندىن كېيىن: ئى الله نىڭ بەندىسى! سېنىڭ ھاجىتىڭ نېمە؟ دېدى. مەن: مېنىڭ ھاجىتىم ئەمدى كېتىشكە روخسەت قىلغايسەن، دېدىم. ئۇ: روخسەت، دېدى. بۇ ھەدىسنى ئىبنى ئەبۇھاتەم رىۋايەت قىلغان.

الله تائالا ھەقىقەتەن زۇلۇمنى ۋە زۇلۇم قىلغۇچىنى ئەيىبلەش ۋە قىساس ئېلىشنى يولغا قويۇش بىلەن بىرگە زۇلۇم قىلغۇچىنى ئەپۇ قىلىش ۋە ئۇنىڭ گۇناھىنى كەچۈرۈشكە بەندىلىرىنى رىغبەتلەندۈرۈپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**كىمكى (ئەزىيەتكە) سەۋر قىلسا، (الله نىڭ رازىلىقى ئۈچۈن) ئىنتىقام ئالمىسا**﴾ يەنى ئەزىيەتكە سەۋر قىلىپ، يامانلىقنى كەچۈرسە. ﴿**بۇ ئەلۋەتتە مەرغۇپ ئىشلاردىندۇر**﴾ سەئىد ئىبنى جۇبەير بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: يەنى بۇ ئەلۋەتتە الله تائالا بۇيرىغان، شۈكۈر قىلىشقا تېگىشلىك، مەدھىيەگە لايىق، تولۇق ساۋاب بېرىلىدىغان ۋە گۈزەل سانالار ئوقۇلىدىغان ھەق ئىشلاردىندۇر.

* * * * * * *

وَمَن يُضۡلِلِ ٱللَّهُ فَمَا لَهُۥ مِن وَلِيّٖ مِّنۢ بَعۡدِهِۦۗ وَتَرَى ٱلظَّٰلِمِينَ لَمَّا رَأَوُاْ ٱلۡعَذَابَ يَقُولُونَ
هَلۡ إِلَىٰ مَرَدّٖ مِّن سَبِيلٖ ﴿٤٤﴾ وَتَرَىٰهُمۡ يُعۡرَضُونَ عَلَيۡهَا خَٰشِعِينَ مِنَ ٱلذُّلِّ يَنظُرُونَ مِن طَرۡفٍ
خَفِيّٖۗ وَقَالَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِنَّ ٱلۡخَٰسِرِينَ ٱلَّذِينَ خَسِرُوٓاْ أَنفُسَهُمۡ وَأَهۡلِيهِمۡ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِۗ أَلَآ إِنَّ

www.munber.org

ٱلظَّٰلِمِينَ فِي عَذَابٍ مُّقِيمٍ ﴿٤٥﴾ وَمَا كَانَ لَهُم مِّنْ أَوْلِيَآءَ يَنصُرُونَهُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ ۗ وَمَن يُضْلِلِ ٱللَّهُ فَمَا لَهُۥ مِن سَبِيلٍ ﴿٤٦﴾

ﷲ گۇمراھ قىلغان ئادەمگە شۇنىڭدىن كېيىن ھېچ ئىگە يوقتۇر، زالىملار ئازابنى كۆرگەن چاغدا، ئۇلارنىڭ «(دۇنياغا) قايتىشقا يول بارمىدۇ؟» دېگەنلىكىنى كۆرىسەن﴿44﴾. ئۇلارنىڭ قورققان، خارلانغان ھالدا، (دوزاختا) كۆزىنىڭ قۇيرۇقى بىلەن قارىغان ھالدا دوزاختا تۇغرىلىنىدىغانلىقىنى كۆرىسەن، مۆمىنلەر: «شۈبھىسىزكى، زىيان تارتقۇچىلار قىيامەت كۈنى ئۆزلىرىگە ۋە ئائىلىسىدىكىلەرگە زىيان سالغۇچىلاردۇر» دەيدۇ، بىلىڭلاركى، زالىملار ھەقىقەتەن دائىملىق ئازابتىدۇر﴿45﴾. ئۇلارغا ﷲ دىن باشقا ياردەم بېرىدىغان دوستلار بولمايدۇ، ﷲ كىمنى گۇمراھ قىلسا، ئۇنىڭغا (ئۇنى دۇنيادا ھەقكە، ئاخىرەتتە جەننەتكە ئېرىشتۈرگۈچى) ھېچ يول بولمايدۇ﴿46﴾.

زالىملارنىڭ قىيامەت كۈندىكى ئەھۋالى توغرىسىدا

ﷲ تائالا بۇ ئايەتتىسە ئۆزىنىڭ ئۇلۇغ زاتىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﷲ تائالا خالىغان ئىش ۋۇجۇدقا چىقىدۇ، ئۇنى ھېچكىم توسۇپ قالالمايدۇ. ﷲ تائالا خالىمىغان ئىش ۋۇجۇتقا چىقمايدۇ. بۇنى ھېچ ۋۇجۇتقا چىقارغۇچى بولمايدۇ. ﷲ تائالا ھىدايەت قىلغان كىشىنى ھېچكىم ئازدۇرالمايدۇ. ﷲ تائالا ئازدۇرغان كىشىنى ھېچ كىم ھىدايەت قىلالمايدۇ. ﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿كىمنىكى (قىلغان يامان ئەمەلى تۈپەيلىدىن) ﷲ ئازدۇرىدىكەن، ئۇنىڭغا يول كۆرسەتكۈچى دوستنى ھەرگىز تاپالمايسەن﴾[1].

ﷲ تائالا ئۆزىگە شېرىك كەلتۈرگۈچى زالىملارنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**زالىملار ئازابنى كۆرگەن چاغدا**﴾ يەنى ئى مۇھەممەد! سەن قىيامەت كۈنى ئۇلارنىڭ دۇنياغا قايتىشنى ئارزۇ قىلىپ: ﴿**ئۇلارنىڭ «(دۇنياغا) قايتىشقا يول بارمىدۇ؟» دېگەنلىكىنى**﴾كۆرىسەن. بۇ ھەقتە ﷲ تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿ئەگەر ئۇلارنى دوزاخ ئۈستىدە توختىتىلغان چاغدا كۆرسەڭ (دەھشەتلىك بىر ھالنى كۆرەتتىڭ). ئۇلار: «كاشكى دۇنياغا قايتۇرۇلساق ئىدۇق، پەرۋەردىگارىمىزنىڭ ئايەتلىرىنى ئىنكار قىلمايتتۇق ۋە مۆمىنلەردىن بولاتتۇق» دەيدۇ. ئۇنداق ئەمەس، ئۇلارنىڭ ئىلگىرى يوشۇرغان ئىشلىرى (قەبىھ قىلمىشلىرى تۈپەيلىدىن شۇنداق ئارزۇ قىلىشىدۇ) ئۇلارغا ئاشكارا بولدى، ئۇلار دۇنياغا قايتۇرۇلغان تەقدىردىمۇ مەنئى قىلىنغان ئىشلارنى ئەلۋەتتە يەنە قىلاتتى. شۈبھىسىزكى، ئۇلار (ئىمان ئېيتاتتۇق دېگەن ۋەدىسىدە) يالغانچىلاردۇر﴾[2]

﴿**ئۇلارنىڭ قورققان، خارلانغان ھالدا، (دوزاختا) كۆزىنىڭ قۇيرۇقى بىلەن قارىغان ھالدا دوزاختا تۇغرىلىنىدىغانلىقىنى كۆرىسەن**﴾ چۈنكى، ئۇلارئىلگىرى ﷲ تائالاغا قىلغان ئاسىيلىقلىرىنىڭ جازاسىنىڭ كېلىشىدىن قورقاتتى. ئۇلار دوزاختىن قورققان ھالدا ئۇنىڭغا ئوغرىلىقچە قارايدۇ، ئۇلار كېلىشىدىن قورقۇپ تۇرغان ئازاب ئۇلارغا چوقۇم بولىدۇ، ئۇ ئازاب ئۇلار ئويلىغاندىنمۇ قاتتىقتۇر. ﷲ تائالا بىزگە ئۇ ئازابتىن پاناھ بەرسۇن!

﴿**مۆمىنلەر: «شۈبھىسىزكى، زىيان تارتقۇچىلار قىيامەت كۈنى ئۆزلىرىگە ۋە ئائىلىسىدىكىلەرگە زىيان سالغۇچىلاردۇر» دەيدۇ**﴾ يەنى ئۇلار ئائىلىسىدىكىلەرنى دوزاختا بىللە ئېلىپ كىرىدۇ، مەڭگۈلۈك

[1] سۈرە كەھف 17 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئەنئام 27 - 28 - ئايەتلەر.

www.munber.org

تۇرالغۇ جاي بولىدىغان جەننەتتىكى نازۇنېمەتلىرىنى يوقىتىپ قويۇپ، ئۆزلىرىنى زىيانغا ئۇچرىتىدۇ. ئۇلار بىلەن ئۇلارنىڭ دوستلىرىنىڭ، ھەمراھلىرىنىڭ، خوتۇن ـ بالىلىرىنىڭ ۋە تۇغقانلىرىنىڭ ئارىسى ئايرىۋېتىلىدۇ. ئۇلار ئۇلارغا ھەقىقەتەن زىيان سالىدۇ. ﴿**بىلىڭلاركى، زالىملار ھەقىقەتەن دائىملىق ئازابتىدۇر**﴾ يەنى ئۇلار دوزاختىن مەڭگۈ، ئەبەدىل ـ ئەبەد چىقمايدۇ. ئۇنىڭدىن قاچىدىغان جايمۇ تاپالمايدۇ.

﴿**ئۇلارغا الله دىن باشقا ياردەم بېرىدىغان دوستلار بولمايدۇ**﴾ يەنى ئۇلارنى ئۇلار چېكىۋاتقان ئازاب ـ ئوقۇبەتتىن قۇتقۇزىدىغانلار بولمايدۇ. ﴿**الله كىمنى گۇمراھ قىلسا، ئۇنىڭغا (ئۇنى دۇنيادا ھەقكە، ئاخىرەتتە جەننەتكە ئېرىشتۈرگۈچى) ھېچ يول بولمايدۇ**﴾ يەنى ئۇنىڭغا گۇمراھلىقتىن قۇتۇلىدىغان ھېچبىر يول يوقتۇر.

* * * * * * *

ٱسْتَجِيبُواْ لِرَبِّكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ يَوْمٌ لَّا مَرَدَّ لَهُۥ مِنَ ٱللَّهِ ۚ مَا لَكُم مِّن مَّلْجَإٍ يَوْمَئِذٍ وَمَا لَكُم مِّن نَّكِيرٍ ﴿٤٧﴾ فَإِنْ أَعْرَضُواْ فَمَآ أَرْسَلْنَٰكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ۖ إِنْ عَلَيْكَ إِلَّا ٱلْبَلَٰغُ ۗ وَإِنَّآ إِذَآ أَذَقْنَا ٱلْإِنسَٰنَ مِنَّا رَحْمَةً فَرِحَ بِهَا ۖ وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌۢ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَإِنَّ ٱلْإِنسَٰنَ كَفُورٌ ﴿٤٨﴾

الله تەرىپىدىن كەلگەن، قارشى تۇرغىلى بولمايدىغان بىر كۈن كېلىشتىن بۇرۇن پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ دەۋىتىنى قوبۇل قىلىڭلار، بۇ كۈندە سىلەرگە قاچىدىغان جاي تېپىلماي قالىدۇ. (قىلمىشىڭلار نامە ـ ئەماللىرىڭلارغا يېزىقلىق بولغانلىقى، ئەزالىرىڭلار ئۇنىڭغا گۇۋاھ بولغانلىقى ئۈچۈن) سىلەر (ئۇنى) ئىنكار قىلالمايسىلەر﴿47﴾. ئەگەر ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) (ئىماندىن) يۈز ئۆرۈسە، بىز سېنى ئۇلارغا كۆزەتچى قىلىپ ئەۋەتكىنىمىز يوق، سېنىڭ ۋەزىپەڭ پەقەت تەبلىغ قىلىشتۇر، ئەگەر ئىنسانغا بىزنىڭ رەھمىتىمىزنى تېتىتساق خۇش بولۇپ كېتىدۇ، ئۇلارنىڭ قىلغان گۇناھلىرى تۈپەيلىدىن (بېشىغا) بىرەر ھادىسە كەلسە، ئىنسان تولىمۇ كۇفرانە نېمەت قىلغۇچىدۇر﴿48﴾.

قىيامەت كۈندىن ئىلگىرى الله تائالاغا ئىتائەت قىلىشقا رىغبەتلەندۈرۈش توغرىسىدا

الله تائالا قىيامەت كۈنى بولىدىغان قورقۇنچلۇق چوڭ ئىشلارنى تىلغا ئېلىش بىلەن بىرگە، ئۇنىڭدىن ئاگاھلاندۇرۇپ ۋە ئۇنىڭغا تەييارلىق قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**الله تەرىپىدىن كەلگەن، قارشى تۇرغىلى بولمايدىغان بىر كۈن كېلىشتىن بۇرۇن پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ دەۋىتىنى قوبۇل قىلىڭلار**﴾ يەنى ئەگەر الله تائالا ئۇنى ۋۇجۇتقا كېلىشكە ئەمىر قىلسا، ئۇ كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچە ۋۇجۇتقا كېلىدىغان، توسقۇچى ۋە مەنئى قىلغۇچى بولمايدىغان بىر كۈندۇر.

﴿**بۇ كۈندە سىلەرگە قاچىدىغان جاي تېپىلماي قالىدۇ. (قىلمىشىڭلار نامە ـ ئەماللىرىڭلارغا يېزىقلىق بولغانلىقى، ئەزالىرىڭلار ئۇنىڭغا گۇۋاھ بولغانلىقى ئۈچۈن) سىلەر (ئۇنى) ئىنكار قىلالمايسىلەر**﴾ يەنى سىلەرگە ئازابتىن قېچىپ كىرىۋالىدىغان سېپىل يوق. سىلەر الله تائالانىڭ كۆزىدىن غايىب بولۇش ئۈچۈن سىلەرگە مۆكۈۋالىدىغان ۋە يوشۇرۇنۇۋالىدىغان ئورۇنمۇ يوق. بەلكى، الله تائالا سىلەرنىڭ ھەممە ئىشلىرىڭلارنى ئۆز ئىلمى، ئىلاھى كۆزى ۋە قۇدرىتى بىلەن ھەممە تەرەپتىن بىلىپ تۇرغۇچىدۇر. الله تائالانىڭ دەرگاھىدىن باشقا ھېچ پاناھ جاي يوق. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئىنسان بۇ كۈندە :

www.munber.org

«قاچىدىغان جاي قەيەردە؟» دەيدۇ. ياق، (اللە نىڭ ئازابىدىن) قاچىدىغان پاناھگاھ يوقتۇر. بۇ كۈندە قارارگاھ پەرۋەردىگارىڭنىڭ تەرىپىدۇر﴾[1].

﴿ئەگەر ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) (ئىماندىن) يۈز ئۆرۈسە، بىز سېنى ئۇلارغا كۆزەتچى قىلىپ ئەۋەتكىنىمىز يوق﴾ يەنى سەن ئۇلارنى ئىمانغا مەجبۇرلىغۇچى ئەمەسسەن، اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿(ئى مۇھەممەد!) ئۇلارنى ھىدايەت قىلىش سېنىڭ مەجبۇرىيىتىڭ ئەمەس، لېكىن اللە خالىغان بەندىسىنى ھىدايەت قىلىدۇ﴾[2] ﴿سېنىڭ ۋەزىپەڭ پەقەت تەبلىغ قىلىشتۇر. بىزنىڭ مەسئۇلىيىتىمىز پەقەت ھېساب ئېلىشتۇر﴾[3] يەنى بىز سېنى پەقەت اللە تائالانىڭ ئەمر ـ پەرمانىنى ئۇلارغا تەبلىغ قىلىشقا تەكلىپ قىلدۇق.

﴿ئەگەر ئىنسانغا بىزنىڭ رەھمىتىمىزنى تېتىتساق خۇش بولۇپ كېتىدۇ﴾ يەنى ئۇنىڭغا كەڭچىلىك ۋە نېمەت يەتسە، ئۇ بۇلاردىن خۇشال بولۇپ كېتىدۇ. ﴿ئۇلارنىڭ قىلغان گۇناھلىرى تۈپەيلىدىن (بېشىغا) بىرەر ھادىسە كەلسە﴾ يەنى ئىنسانلارغا بىرەر قۇرغاقچىلىق، مۇسىبەت، بالا ـ قازا ۋە قاتتىقچىلىق كەلسە ﴿ئىنسان تولىمۇ كۇفرانە نېمەت قىلغۇچىدۇر﴾ يەنى ئىلگىرى بەھرىمەن بولغان نېمەتتىن تانىدۇ، ئۇ پەقەت كۆز ئالدىدىكى مۇشۇ ۋاقىتتىنلا تونۇيدۇ، ئەگەر ئۇ نېمەتكە ئېرىشسە، تەكەببۇرلۇق قىلىپ ھەددىدىن ئاشىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭغا سىناش يۈزىسىدىن بىرەر مۇسىبەت كەلسە، اللە تائالانىڭ رەھمىتىدىن ئۈمىدسىزلىنىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاياللارغا: «ئى ئاياللار جامائەسى! سەدىقە بېرىڭلار، مەن ھەقىقەتەن دوزاخ ئەھلىنىڭ كۆپرەكىنىڭ سىلەردىن ئىكەنلىكىنى كۆردۈم» دېگەندە، بىر ئايال: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! نېمىشقا شۇنداق بولىدۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «چۈنكى سىلەر شىكايەتنى كۆپ قىلىسىلەر، ئېرىڭلارغا تۇزكورلۇق قىلىسىلەر، (يەنى ئېرىڭلارنىڭ قىلغان ياخشىلىقىنى ئىنكار قىلىسىلەر)، سەن ئۇلاردىن بىرىگە ئۆمۈر بويى ياخشىلىق قىلىپ، ئاندىن ياخشىلىقنى بىر كۈن توختاتساڭ، ئۇ ئايال: مەن سەندىن ھەرگىز ياخشىلىق كۆرمىدىم، دەيدۇ» دېدى. مانا بۇ اللە تائالا ھىدايەت قىلغان، اللە تائالا توغرا يولنى ئۇنىڭغا ئىلھام بىلەن بىلدۈرگەن، اللە تائالاغا ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان ئاياللاردىن باشقا نۇرغۇن ئاياللارنىڭ ئەھۋالىدۇر. ئەمما مۆمىنلەر ھەققىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «ئەگەر ئۇنىڭغا ياخشىلىق يەتسە، اللە تائالاغا شۈكۈر قىلىدۇ، بۇ ئۇنىڭ ئۈچۈن ياخشىلىق بولىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭغا زىيان ـ زەخمەت يەتسە، ئۇ ئۇنىڭغا سەۋر قىلىدۇ، بۇمۇ ئۇنىڭ ئۈچۈن ياخشىلىق بولىدۇ، بۇ پەقەت مۆمىن ئۈچۈنلا شۇنداق بولىدۇ».

* * * * * * *

لِّلَّهِ مُلْكُ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ ۚ يَهَبُ لِمَن يَشَآءُ إِنَـٰثًا وَيَهَبُ لِمَن يَشَآءُ ٱلذُّكُورَ ﴿٤٩﴾ أَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَإِنَـٰثًا ۖ وَيَجْعَلُ مَن يَشَآءُ عَقِيمًا ۚ إِنَّهُۥ عَلِيمٌ قَدِيرٌ ﴿٥٠﴾

ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ پادىشاھلىقى اللە غا خاستۇر، اللە نېمىنى خالىسا شۇنى يارىتىدۇ، خالىغان ئادەمگە قىز پەرزەنت ئاتا قىلىدۇ، خالىغان ئادەمگە ئوغۇل پەرزەنت ئاتا قىلىدۇ﴿49﴾. ياكى ئۇلارغا ئوغۇل، قىزنى ئارىلاش بېرىدۇ، خالىغان ئادەمنى تۇغماس قىلىدۇ، اللە ھەقىقەتەن ھەممىنى بىلگۈچىدۇر، ھەممىگە قادىردۇر﴿50﴾.

[1] سۈرە قىيامەت 10 ــ 12 ـ ئايەتكىچە.
[2] سۈرە بەقەرە 272 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە رەئد 40 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

الله تائالا بۇ ئايەتتە مۇنداق دەپ خەۋەر قىلىدۇ: الله تائالا ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ ياراتقۇچىسىدۇر. ئۇ ئىككىسىنىڭ پادىشاھىدۇر، ئۇ ئىككىسىدە خالىغانچە ئىش ئېلىپ بارغۇچىدۇر. الله تائالا خالىغان نەرسە ۋۇجۇتقا چىقىدۇ، خالىمىغان نەرسە ۋۇجۇتقا چىقمايدۇ. الله تائالا خالىغان ئادەمگە خالىغىنىنى بېرىدۇ. خالىمىغان ئادەمگە بەرمەيدۇ. الله تائالا بەرگەن نەرسىنى ھېچكىم توسۇپ قالالمايدۇ، الله تائالا مەنئى قىلغان نەرسىنى ھېچكىم بېرەلمەيدۇ. الله تائالا خالىغان نەرسىنى يارىتىدۇ.

﴿**خالىغان ئادەمگە قىز پەرزەنت ئاتا قىلىدۇ**﴾ يەنى ئۇنىڭغا پەقەت قىزلارنى رىزىق قىلىپ بېرىدۇ. ئىمام بەغەۋى: پەقەت قىز پەرزەنت ئاتا قىلىنغانلاردىن بىرى لۇت ئەلەيھىسسالامدۇر، دېدى. ﴿**خالىغان ئادەمگە ئوغۇل پەرزەنت ئاتا قىلىدۇ**﴾ يەنى ئۇنىڭغا پەقەت ئوغۇللارنى رىزىق قىلىپ بېرىدۇ. ئىمام بەغەۋى: مەسىلەن، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا ئوخشاش. ئۇ قىز پەرزەنت كۆرمىگەن ئىدى، دېدى.

﴿**ياكى ئۇلارغا ئوغۇل، قىزنى ئارىلاش بېرىدۇ**﴾ يەنى الله تائالا ئىنسانلاردىن خالىغان ئادەمگە ئوغۇل - قىزنى جۈپ بېرىدۇ. ئىمام بەغەۋى: مەسىلەن، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئوخشاش،دېدى.

﴿**خالىغان ئادەمنى تۇغماس قىلىدۇ**﴾ يەنى ئۇ پەرزەنت يۈزى كۆرمەيدۇ، ئىمام بەغەۋى: مەسىلەن، يەھيا ۋە ئىسا ئەلەيھىسسالاملارغا ئوخشاش، دېدى. الله ئىنسانلارنى تۆت قىسىمغا بۆلدى:1 - قىز بالا بېرىلىدىغان ئادەم. 2 - ئوغۇل بالا بېرىلىدىغان ئادەم. 3 - ئوغۇل - قىز ئارىلاشتۇرۇپ بېرىلىدىغان ئادەم. 4 - قىزمۇ ئوغۇلمۇ بېرىلمەيدىغان ئادەم، الله تائالا بۇ خىلدىكى ئادەمنى تۇغماس قىلىدۇ، ئۇنىڭ بالىسى بولمايدۇ، نەسلى قالمايدۇ.

﴿**ھەقىقەتەن ھەممىنى بىلگۈچىدۇر**﴾ يەنى الله تائالا بۇ تۆت تۈرلۈك ئادەمدىن ھەر تۈرلۈك ئادەمگە نېمىنىڭ لايىق ئىكەنلىكىنى ئوبدان بىلىدۇ. ﴿**ھەممىگە قادىردۇر**﴾ يەنى الله تائالا ئىنسانلاردىن خالىغان كىشىنى ئەنە شۇنداق پەرقلىق قىلىشقا قادىردۇر.

بۇ ئايەتنىڭ مەزمۇنى ئىسا ئەلەيھىسسالام ھەققىدىكى تۆۋەندىكى ئايەتنىڭ مەزمۇنىغا ئوخشايدۇ: ﴿ئۇنى كىشىلەرگە قۇدرىتىمىزنى كۆرسىتىدىغان) دەلىل ۋە بىز تەرەپتىن بولغان مەرھەمەت قىلدۇق﴾[1] يەنى الله تائالا ئىسا ئەلەيھىسسالامنى دادىسىز يارىتىپ ئىنسانلارغا ئۆزىنىڭ قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان دەلىل قىلدى. ئىنسانلارنى تۆت قىسىمغا بۆلۈپ ياراتقان الله ئۇلۇغدۇر. ئادەم ئەلەيھىسسالام دادىسىز ۋە ئانىسىز تۇپراقتىن يارىتىلدى. ھەۋۋا ئانىمىز ئەركەكتىن ئانىسىز يارىتىلدى. ئىسا ئەلەيھىسسالامدىن باشقا ئىنسانلار ئەركەك ۋە چىشىنىڭ قوشۇلۇشىدىن يارىتىلدى. ئىسا ئەلەيھىسسالام ئانىدىن دادىسىز يارىتىلدى. الله مەريەم ئوغلى ئىسا ئەلەيھىسسالامنى يارىتىش بىلەن ئۆزىنىڭ قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان دەلىلنى تاماملىدى.

﴿**ئۇنى كىشىلەرگە قۇدرىتىمىزنى كۆرسىتىدىغان) دەلىل ۋە بىز تەرەپتىن بولغان مەرھەمەت قىلدۇق**﴾ بۇ ئايەت ئاتا - ئانىلار ھەققىدە، ئالدىنقى ئايەت بالىلار ھەققىدە چۈشەنچە بېرىدۇ. بۇلارنىڭ ھەر بىرى تۆت تۈرگە بۆلۈنىدۇ. ھەممىنى بىلگۈچى، ھەممىگە قادىر الله تائالا پاكتۇر.

* * * * * * *

۞ وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَن يُكَلِّمَهُ ٱللَّهُ إِلَّا وَحۡيًا أَوۡ مِن وَرَآيِٕ حِجَابٍ أَوۡ يُرۡسِلَ رَسُولاً فَيُوحِيَ بِإِذۡنِهِۦ

مَا يَشَآءُۚ إِنَّهُۥ عَلِيٌّ حَكِيمٌ ﴿٥١﴾ وَكَذَٰلِكَ أَوۡحَيۡنَآ إِلَيۡكَ رُوحًا مِّنۡ أَمۡرِنَاۚ مَا كُنتَ تَدۡرِي مَا ٱلۡكِتَٰبُ

(1) سۈرە مەريەم 21 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

وَلَا ٱلۡإِيمَٰنُ وَلَٰكِن جَعَلۡنَٰهُ نُورٗا نَّهۡدِي بِهِۦ مَن نَّشَآءُ مِنۡ عِبَادِنَاۚ وَإِنَّكَ لَتَهۡدِيٓ إِلَىٰ صِرَٰطٖ
مُّسۡتَقِيمٖ ﴿٥٢﴾ صِرَٰطِ ٱللَّهِ ٱلَّذِي لَهُۥ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۗ أَلَآ إِلَى ٱللَّهِ تَصِيرُ ٱلۡأُمُورُ ﴿٥٣﴾

الله ھەر قانداق ئادەمگە پەقەت ۋەھيى ئارقىلىق ياكى پەردە ئارقىسىدىنلا ياكى بىر پەيغەمبەرنى ئەۋەتىپ ئۇز ئىزنى بىلەن ئۇنىڭغا خالىغان ۋەھيىنى قىلىش ئارقىلىقلا سۆز قىلغان. الله ھەقىقەتەن (مەخلۇقلارنىڭ سۈپەتلىرىدىن) ئۈستۈندۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر﴿51﴾***. شۇنىڭدەك (يەنى باشقا پەيغەمبەرلەرگە ۋەھيى قىلغاندەك) ئەمرىمىز بويىچە ساڭا قۇرئاننى ۋەھيى قىلدۇق، سەن (ۋەھيىدىن ئىلگىرى) قۇرئاننىڭ ۋە ئىماننىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى ئۇقمايتتىڭ، لېكىن بىز قۇرئاننى بىر نۇر قىلدۇقكى، ئۇنىڭ بىلەن بىز بەندىلىرىمىزدىن خالىغان كىشىلەرنى ھىدايەت قىلىمىز. شەك ـ شۈبھىسىزكى سەن توغرا يولغا باشلايسەن***﴿52﴾***. (ئۇ) ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى ئۆزىگە خاس بولغان الله نىڭ يولىدۇر. بىلىڭلاركى، ھەممە ئىش الله غا قايتىدۇ***﴿53﴾.

ۋەھيىنىڭ قانداق شەكىلدە كېلىدىغانلىقى توغرىسىدا

بۇ يەردە كۆزدە تۇتۇلغان ۋەھيي الله تائالانىڭ دەرگاھىدىن قىلىنغان ۋەھيىدۇر. الله تائالا بەزىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆڭلىگە بىرەر نەرسىنى سالاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ الله تائالا تەرىپىدىن ئىكەنلىكىگە شەك قىلمايتتى. بۇ ھەقتە ئىمام ئىبنى ھىببان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام قەلبىمگە: بىرەر ئادەم يەيدىغان رىزقىنى تۈگەتمىگىچە، ئەجىلى توشمىغىچە ھەرگىز ئۆلمەيدۇ، الله تائالاغا تەقۋادارلىق قىلىڭلار، ھالال رىزىق تەلەپ قىلىڭلار، دەپ ئىلھام قىلدى».

﴿ياكى پەردە ئارقىسىدىنلا﴾ بۇ خىل ۋەھيي مۇسا ئەلەيھىسسالامغا سۆز قىلغىنىغا ئوخشايدۇ. مۇسا ئەلەيھىسسالام الله تائالا بىلەن سۆزلەشكەندىن كېيىن الله تائالانى كۆرۈشنى تەلەپ قىلدى. بىراق الله تائالا ئۆزىنى پەردە ئارقىسىغا ئالغاچقا مۇسا ئەلەيھىسسالام ئۇنى كۆرەلمىدى.

ئىمام تىرمىزى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ جابىر ئىبنى ئابدۇللا رەزىيەللاھۇ ئەنھۇماغا :«الله تائالا بىراۋغا سۆز قىلسا پەقەت پەردە ئارقىسىدىنلا سۆز قىلاتتى. ئەمما سېنىڭ ئاتاڭغا يۈزمۇ ـ يۈز تۇرۇپ سۆز قىلدى» دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ. جابىرنىڭ ئاتىسى ئۇھۇد ئۇرۇشىدا شېھىت قىلىنغان ئىدى، لېكىن بۇ سۆزلىشىش قەبرىدە بولغان، بۇ ئايەتنىڭ مەزمۇنى بولسا پەقەت بۇ دۇنيادىلا سۆزلىشىشنى كۆزدە تۇتىدۇ.

﴿ياكى بىر پەيغەمبەرنى ئەۋەتىپ ئۆز ئىزنى بىلەن ئۇنىڭغا خالىغان ۋەھيىنى قىلىش ئارقىلىقلا سۆز قىلغان﴾ يەنى الله تائالا جىبرىئىل ئەلەيھىسسالامنى ۋە باشقا پەرىشتىلەرنى پەيغەمبەرلەرگە ۋەھيي بىلەن چۈشۈرۈش ئارقىلىق سۆز قىلغان. **﴿الله ھەقىقەتەن (مەخلۇقلارنىڭ سۈپەتلىرىدىن) ئۈستۈندۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر﴾** الله تائالا ھەممىدىن يۈكسەكتۇر، ھەممىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر، ھەممىدىن خەۋەرداردۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر.

﴿شۇنىڭدەك (يەنى باشقا پەيغەمبەرلەرگە ۋەھيى قىلغاندەك) ئەمرىمىز بويىچە ساڭا قۇرئاننى ۋەھيى قىلدۇق، سەن (ۋەھيىدىن ئىلگىرى) قۇرئاننىڭ ۋە ئىماننىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى ئۇقمايتتىڭ﴾ يەنى سەن ئىماننى قۇرئاندا تەپسىلي بايان قىلىنغاندەك بىلمەيتتىڭ. **﴿لېكىن بىز قۇرئاننى بىر نۇر قىلدۇقكى، ئۇنىڭ بىلەن بىز بەندىلىرىمىزدىن خالىغان كىشىلەرنى ھىدايەت قىلىمىز﴾**.

www.munber.org

اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿ئېيتقىنكى، ئۇ ئىمان كەلتۈرگەنلەرگە ھىدايەتتۇر ۋە (دىللاردىكى شەك ـ شۈبھىگە) شىپادۇر، ئىمان ئېيتمايدىغانلارنىڭ قۇلاقلىرى (قۇرئاننى ئاڭلاشتىن) ئېغىردۇر (يەنى قۇرئاننىڭ دەۋىتىگە قۇلاق سالمىغانلارنىڭ ۋە ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈگەنلەرنىڭ گويا قۇلاقلىرى ئېغىردۇر)، قۇرئان ئۇلارنىڭ (دىللىرىغا) كورلۇقتۇر (يەنى ئۇلار ھىدايەت نۇرىنى كۆرمەيدۇ)﴾[1].

اللہ تائالا مۇنداق دەيدۇ: (ئى مۇھەممەد!) ﴿شەك ـ شۈبھىسىزكى سەن توغرا يولغا باشلايسەن﴾ مانا بۇ ئېسىل ئەخلاقتۇر. ئاندىن اللہ تائالا ئۇ يولنى تۆۋەندىكى ئايىتىدە تېخىمۇ ئوچۇقلاشتۇرۇپ مۇنداق بايان قىلدى:﴿(ئۇ) ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى ئۆزىگە خاس بولغان اللہ نىڭ يولىدۇر﴾ يەنى ئۇ يول اللہ تائالا ئىنسانلارنى مېڭىشقا بۇيرۇپ بېكىتكەن يولدۇر. اللہ تائالا ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ پەرۋەردىگارىدۇر، پادىشاھىدۇر، ئۇنىڭدا خالىغانچە ئىش ئېلىپ بارغۇچىدۇر، ھۆكۈم قىلغۇچىدۇر، قىلغان ھۆكۈمى ئۈچۈن ھېساب بەرگۈچى ئەمەستۇر. ﴿بىلىڭلاركى، ھەممە ئىش اللہ غا قايتىدۇ﴾ يەنى جىمى ئىشلار اللہ تائالاغا قايتۇرۇلىدۇ، اللہ تائالا ئۇلارنىڭ ئارىسىنى ئادالەت بىلەن ئايرىيدۇ ۋە ھۆكۈم قىلىدۇ. اللہ تائالا مۇشرىكلارنىڭ، اللہ تائالانىڭ بىرلىكىگە تانغان تۈزكورلارنىڭ تۆھمەتلىرىدىن پاكتۇر، ئۈستۈندۇر، يۈكسەكتۇر ۋە بۈيۈكتۇر.

شۇنىڭ بىلەن سۈرە شۇرانىڭ تەپسىرى تۈگىدى. جىمى ھەمدۇسانا ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى اللہ تائالاغا خاستۇر.

[1] سۈرە فۇسسىلەت 44 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org